

1982/83:108

Torsdagen den 24 mars em.

Kl. 19:30

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

28 § Närradion (forts. från prot. 107)

Fortsattes överläggningen om kulturutskottets betänkande 1982/83:20.

Anf. 125 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vpk är negativt inställt till närradioverksamheten sådan som den allt tydligare har framträtt. Vi förespråkar därför ett upphävande av närradiolagen.

Närradioidén var ju ursprungligen en liberal hjärtefråga, och vi vill inte påstå att den ursprungliga grundtanken var felaktig. Men vi lever inte i en idealistisk himmel utan i en samhällelig process och en samhällelig verklighet.

Närradiotanken, som den har materialiserats, är enligt vår mening ett exempel på en helt förvriden tolkning av pluralismens begrepp. Yttrandefrihet och pluralism blir till konkret verklighet bara om det finns en materiell chans att göra sig gällande i förhållande till de redan etablerade åsikterna och de ekonomiskt starka. Så som närradion har utvecklats är det alltför tydligt att den leder till överrepresentation för dem som äger resurser för regelbundna sändningstider och till underrepresentation för dem som saknar sådana resurser.

Det finns bra och intressanta inslag. Själv lyssnar jag med intresse till exempelvis Stockholm Gay Radio, som för de homosexuellas talan. Det är en grupp som kanske annars inte får så många tillfällen utan som alltför ofta förtigs. Men totalt sett har sändningarna inte alls den relevans som vore önskvärd.

Pluralism som måste köpas förblir inte pluralism någon längre tid. Den ger bara upphov till sorteringsmekanismer, som gynnar etablerade uppfattningar och värderingar och missgynnar det nyskapande, det fördjupande, det i civilisatorisk mening spirande eller det som avviker på ett för kulturschemat berikande sätt.

Torsdagen den
24 mars 1983

Närradion

Dessa synpunkter har på senare tid starkt understrukits genom de omdiskuterade rasistiska inslag som förekommit. Fortfarande har ingen rättsprocedur lyckats stoppa dessa grova inslag av antisemitism och antihumanism, och de fortsätter alltjämt att strömma ur sändningarna, sändningar som åhörs bl. a. på arbetsplatser – om jag är rätt underrättad – där personer finns som måste känna sig personligen trakasserade av den rasistiska hetsen.

Den här frågan är långt större än vad de nu aktuella, i och för sig djupt upprörande fallen, låter ana.

Vi befinner oss nämligen i ett samhällsklimat där många underliga tendenser börjar skjuta upp, tendenser som har att göra med krisens sociala verkningar på tänkandet. Vi vet av erfarenhet att i tider av ekonomisk och social kris ökar flyktmekanismerna, mysticismen, bortrationaliseringarna, syndabockstänkandet, ångesten och hatet.

Vi vet också av erfarenhet vad detta redan tagit sig för uttryck i den svenska verkligheten – i tilltagande invandrarhets, i fördomsfulla och försåtliga attacker mot kvinnofrigörelsen, i renässans för vidskepliga och förljugna föreställningar. Vi vet dessutom att både invandrarfientlighet och könsfördomar numera förstår att uppträda i försåtliga och medvetna former, som ofta är oåtkomliga ur yttrande- och tryckfrihetssynpunkt.

Så som närradion är utformad och så som dess tillgänglighet faktiskt är, kan vi utan tvivel vänta oss att sådana tendenser kommer att tränga sig fram alltmer. De kommer att presentera sig själva under en formellt respektabel mask och dag för dag i sändningarna foga nya plattityder, nya fördomar, nytt snusförnuft och nya flyktmekanismer till det som redan ligger inbäddat i många människors föreställningsvärldar.

Också från en annan utgångspunkt ter sig hela närradions praktik förvänd. Det finns i det utbud som närradion ger – i huvudsak och med, som jag nämnde, vissa undantag – inga verkliga kvalitetskrav. Det är i alltför hög grad det platta, det gottköpsaktiga, det i negativ mening populistiska som överväger. Där föreligger faktiskt en grundläggande skillnad mot t. ex. lokalradion. För lokalradion finns helt andra möjligheter att garantera en allsidighet, att tillse att det undanskuffade lyfts fram, att en kulturell nivå och ett konstnärligt krav upprätthålls och att det kulturellt nyskapande får en chans. Man kan t. o. m. med skäl hävda att också den efter nyskapande strävande amatörismen lättare kommer fram i lokalradion än i närradion. Varken kulturen eller den kristna tron gynnas av att ständigt presenteras i platta former och i gottköpsförpackningar.

Kulturen, den medborgerliga bildningsnivån, pluralismen, lika väl som behoven hos de i glesbygden bosatta, som inte får tillgång till någon närradio – allt detta gynnas bäst genom att resurserna i stället ägnas lokalradioverksamheten.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 126 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi behandlade alltså så sent som i december frågan om närradion. Även då diskuterade vi närradionämnd, permanentning av närradion och en utbyggnad av den. Utskottsmajoriteten, som avstyrkte dessa tre förslag, bestod då av samtliga partier utom moderaterna. De hade en egen reservation.

I den då följande debatten frågade moderaternas talesman Lars Ahlmark folkpartiets Jan-Erik Wikström: "Var står folkpartiet när det gäller utbyggnadstakten? I konstitutionsutskottet följer man moderaterna, i kulturutskottet socialdemokraterna. Och inga glidande formuleringar kan dölja att detta är två helt olika linjer."

Den frågan svarade Jan-Erik Wikström aldrig på. I stället konstaterade han, efter hänvisning till utskottsskrivningen: "All oklarhet beträffande riksdagens inställning till frågan om närradions utbyggnad bör därmed vara undanröjd."

Vad var det då utskottet skrev? Jo, man skrev följande:

"I propositionen framhålls att den ytterligare breddning som kan aktualiseras bör främst motiveras av behovet att ge försöksverksamheten ett så varierat innehåll som möjligt. Vidare erinrar föredragande statsrådet om uttalanden i närradiopropositionen 1981/82:127 enligt vilka utbyggnaden skall inriktas på mindre tätorter och glesbygd och verksamheten bedrivs så att erfarenheter vinnas från alternativa former av närradio."

Och hör nu på, Lars Ahlmark!

"Föredragande statsrådet betonar dock att närradions framtid beror av de grupper och människor som arbetar med den. Det är deras engagemang, inte statliga insatser, som bör avgöra om verksamheten skall leva vidare och utvecklas.

Dessa uttalanden ligger enligt utskottets mening i linje med statsmakternas tidigare ställningstaganden."

Bakom detta betänkande stod alltså en majoritet bestående av alla partier utom moderaterna och i någon mån vpk, som hade ett särskilt yttrande. Vpk ville ju då, som nu, helt gå emot närradioverksamheten.

Nu, tre månader senare, behandlar vi alltså dessa frågor igen, och vi finner en ny konstellation: gemensamma reservationer av moderaterna, centern och folkpartiet. Samtliga dessa reservationer är föranledda av en moderatmotion, nämligen nr 1854.

Den intressanta frågan är då: Av vilken anledning har centern och folkpartiet nu bytt sida och krupit in i högerburen? Lars Ahlmark frågade förra gången: "Var står folkpartiet?" Han fick inget svar då. Nu har han fått det: folkpartiet står på moderaternas sida. Beträffande centern är det bara att konstatera att centern präglats av ett ständigt vinglande i massmediafrågorna de senaste åren – så varför skulle centern inte byta fot nu igen?

Vi socialdemokrater i utskottet anser ått det ställningstagande vi gjort hela tiden, senast i december, varit så väl underbyggt att vi inte finner oss ha anledning att ändra vår uppfattning. Jag yrkar alltså bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet.

När det gäller frågan om inrättande av en närradionämnd eller inte och ställningstagande till en permanentning av verksamheten vill vi från socialdemokratisk sida erinra om de delade meningar som framfördes vid remissbehandlingen av ärendet. De gällde för det första vem som bör ge tillstånd att sända, för det andra vem som skall granska verksamheten, för det tredje hur den centrala administrationen borde utformas, för det fjärde myndighetens storlek och arbetsuppgifter och för det femte organisationen av de lokala närradioföreningarna samt vilka administrativa arbetsuppgifter dessa skall ha.

Sveriges närradioförbund har nu ytterligare några månader på nacken men är ju ändå fortfarande en nybildad organisation. Förbundet har antagit etiska regler, men dessa gäller givetvis endast de föreningar som ingår i organisationen.

Det finns alltså många skäl att avvakta ytterligare erfarenheter, innan beslut om den slutliga organisationen fattas. Låt oss avvakta den försöksverksamhet som pågår; den är ju till för att ge erfarenheter som sedan skall kunna ligga till grund för beslut.

I den moderata motionen 1854 föreslås också att sändande föreningar bör ha möjlighet att själva anskaffa sändarutrustning. En förutsättning är att sändaren skall godkännas av televerket.

I en gemensam reservation ansluter sig moderaterna, centerpartiet och folkpartiet till förslaget. Detta är anmärkningsvärt. Genom att televerket svarar för sändarutrustningen och genom tidur kopplar in föreningarna på nätet efter ett för föreningarna gemensamt fastställt sändningsschema har man kunnat garantera respekten för sändningstiderna. Om varje förening själv skall anskaffa sändarutrustning, blir det svårt att kontrollera sändareffekten. Det är mycket lätt att förstärka sändareffekten på dyrare utrustningar.

Vilken praktisk poäng ligger det i att vissa föreningar får en högre sändareffekt eller går ut på icke tillåtna frekvenser eller otillåtna tider?

Televerket sätter enligt uppgift upp sändare för en årskostnad på 10 000 kr. per år och tar ut en linjekostnad för varje linje på 3 000 kr. per år. Detta är så låga kostnader att det inte finns någon som helst möjlighet att sänka dem ytterligare.

Från socialdemokratisk sida avvisar vi därför den moderata motionen, som vi menar riskerar att förstöra föreningarnas inbördes relationer genom orättvisa sändarförutsättningar.

Till sist, herr talman, närradion är gratis för samhället, sade Lars Ahlmark. Ja, men vem betalar den? Jo, organisationerna förstås. I allemansradion ställer vi möjligheterna till förfogande för organisationerna. Det är demokrati. Även resurssvaga organisationer kan vara med där.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Anf. 127 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Tyra Johansson kom egentligen inte in på de avslutande frågor som jag ställde och som är det väsentliga i sammanhanget, nämligen

hur man från socialdemokratisk sida ser på den litet mer långsiktiga utvecklingen av närradion. Det är ju så att man på ett stort antal platser i landet har kommit i gång och bedrivit en verksamhet med närradio som på en del håll nu har flera år på nacken. Denna verksamhet har ju, även om ett och annat missöde har inträffat, i stort sett fungerat synnerligen väl. Då måste man rimligen fråga sig: Hur länge skall försöksverksamheten pågå innan man från socialdemokratisk sida är beredd att bekänna färg och tala om, om detta är en verksamhet som skall få fortsätta att utvecklas i positiv riktning, eller om man möjligen avser att så småningom försöka stoppa den? Det är besked på den punkten som föreningarna verkligen behöver. Då räcker det inte med att säga att deras framtida verksamhet på det här området avgörs av dem som arbetar med närradion.

Hur är det på de orter där man ännu inte kommit i gång? Skall man där behöva vänta i årtal på att få börja arbeta med närradion? Eller hur ser socialdemokraterna på detta? I längden är det orimligt att en verksamhet som står öppen på en del håll i landet samtidigt är förbjuden på andra håll.

Tyra Johansson tog också upp frågan om vad som kostar mest för samhället. Det är alldeles klart, att om allemansradion skall vara alternativet och om den fullt utbyggd kostar ca 50 milj. kr. per år, kommer det att vara en svår belastning på lokalradions ekonomi. Men det innebär också att det kommer att ta mycket lång tid, innan man har klarat av utbyggnaden av allemansradion. Däremot kan man i fråga om närradion komma i gång så snart som det finns föreningar som har intresse av närradioverksamhet. Men då gäller det att televerket inte bromsar. Om televerket väl godkänner en viss sändarutrustning, då skall också föreningarna få använda sig av den. Att televerket skulle behövas för att på något sätt utöva tillsyn över sändningstider och annat tror jag är ett ganska ohållbart resonemang. Sådana saker kan föreningarna på en viss ort förvisso komma överens om.

Anf. 128 TYRA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi skall naturligtvis fatta beslutet när försöksverksamheten är klar. Det pågår ju försöksverksamhet inte bara med närradio, utan också med allemansradio.

Närradion kommer i gång – ja, för de föreningar som har resurser till det. Men inte alla har det, och det är inte alls demokratiskt. I allemansradion får alla föreningar samma chans.

Låt nu försöksverksamheten med de båda bli färdig innan vi fattar beslut.

Anf. 129 LARS AHLMARK (m) replik:

Herr talman! Tyra Johansson säger att alla föreningar får samma chans i allemansradion. Men på nästan alla orter är den gemensamma chansen den att de icke kommer till tals. Det finns inte utrymme i lokalradion på samma sätt som i närradion. När det gäller antalet föreningar som får tillfälle att

delta erbjuder närradion helt andra möjligheter än allemansradion kan göra.

Dessutom kostar deltagande i närradioverksamheten inte särskilt mycket pengar. Det klarar föreningarna, även små föreningar och även föreningar med begränsade resurser. Det man behöver är ett antal entusiastiska personer som arbetar med detta.

Jag kan inte förstå att man inte på socialdemokratisk sida uppskattar att vi inom en viss sektor av föreningsverksamheten och organisationsverksamheten – som i andra avseenden har det litet motigt f. n. – finner många som är beredda att göra arbetsinsatser. Dessa motarbetas av socialdemokraterna, som är negativa till detta. Visa i stället föreningarna uppskattning! Ge dem chans att fortsätta sitt arbete, ge dem chans att starta på nya orter!

Anf. 130 TYRA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Samma möjligheter har samma entusiaster i allemansradion, även när dessa speciella försök inte pågår. I princip överallt där vi har lokalradio har vi också möjlighet till allemansradio. Jag har själv hört alldeles utmärkta program av entusiaster i min egen lokalradio, som inte ingår i försöksverksamheten i övrigt, men ändå själv ordnar med allemansradio. Där finns utrustning och alltsammans, och man kan även få handledning. Föreningarna behöver inte stå för det själva.

Anf. 131 INGA DAVIDSSON (c):

Herr talman! Intresset för närradioverksamheten varierar oerhört, från total likgiltighet till stor entusiasm. Av utskottsbehandlingen och tidigare uttalanden i riksdagen att döma kan man dra den slutsatsen att ju längre bort från närradioverksamhet man befinner sig, desto självsäkrare uttalanden mot närradion kan man göra.

Min erfarenhet är att engagemanget och argumenten för närradion finns i hög grad hos dem som verkligen prövat på denna medieform.

Centerpartiet är för mångfald och har därför accepterat närradion som en av många informationskanaler. Om kulturutskottets majoritet verkligen varit övertygad om närradions betydelse, borde man biträtt förslaget om en permanentning av närradioverksamheten. Det torde vara svårt att hitta någon sektor inom massmedieområdet där man med så blygsamma ekonomiska insatser når så många med information.

En bidragande orsak är att för närradion heter drivfjädern entusiasm och fantasi i stället för höga arvoden.

Nu har närradioförsöket pågått i nästan exakt fyra år – det startade i april 1979. Hur länge kan man skjuta på avgörandet med hänvisning till att förslag om permanentning tidigare har avvisats?

Tyra Johansson anser tydligen att man kan fortsätta att hålla föreningarna på sträckbänken hur länge som helst. Den osäkerhet som de närradiosändande föreningarna känner på grund av förhållandet och på grund av de motsägande besluten under 1982 måste undanröjas, anser centern. Om man vid beslutfattandet tog hänsyn till föreningar som är engagerade i eller som

förbereder sig för att starta närradio, är ett klart ställningstagande att föredra framför fortsatt osäkerhet. Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservation 3 om en permanentning av närradioverksamheten.

Socialdemokraternas rädsla för att släppa fram närradion för gott och att inrätta en närradionämnd är obegriplig. Vi kan väl inte bara tillåta monopol i samhället – valfriheten är betydelsefull.

Vpk:s negativa beskrivning här och bristande tilltro till föreningarnas vilja och möjligheter kommer nog inte att mötas med några igenkännande leenden av närradioproducenterna. Den avviker alltför mycket från den verklighet som vi som jobbar med närradion känner till. Vi måste också komma bort från det materialistiska tänkandet som innebär att det bara är sådana verksamheter som finansieras med stora ekonomiska bidrag som har något värde. Det finns mycket i vårt samhälle som trots ytterst små ekonomiska resurser engagerar många och når en stor lyssnarskara – dit hör närradion.

När det till sist gäller utbyggnadstakten synes det mig självklart att det inte är några byråkratiska regleringar uppifrån som skall hämma intresse och idealitet. Inte heller skall någon i missriktad jämlikhetsiver medverka till att närradiostationerna blir jämnt utspridda över landet enligt socialdemokratisk modell. Avgörandet skall decentraliseras. Det är människorna själva som skall ha inflytande på när och var närradion skall starta, eller som det står i reservation 4: "föreningslivets intresse för att starta verksamhet bör vara styrande för den takt i vilken närradion byggs ut".

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 3, 4, och 5.

Anf. 132 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Centerpartiet är för mångfald, säger Inga Davidsson. Det är man tydligen även beträffande åsikter.

Från december till mars har man bytt fot i denna fråga. När det gäller de allra flesta massmediefrågorna har man, som jag sade förut, hoppat hit och dit i flera år.

Decentraliseringen, Inga Davidsson, är lika stor i allemansradion som i närradion.

I övrigt hänvisar jag till vår tidigare argumentering.

Anf. 133 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Eftersom Inga Davidsson apostroferade vpk skall jag göra några kommentarer till det hon sade.

Hon kombinerade två ord – ordet missriktad och ordet jämställdhetssträvan. Konsekvensen av detta är att hon anser att jämställdhetssträvan, strävan efter viss balans och allsidighet i massmediala sammanhang, är något missriktat. Däremot tycker hon att en våldsamt övervikt för moderater och frikyrkor i en viss massmedieform är fullständigt i sin ordning. Det är gubevars människorna själva som har bestämt det. Jag förstår inte hur man kan ha en så verklighetsfrämmande filosofi, då vet man ju ingenting om maktförhållanden i det samhälle vi lever i.

Entusiasm och fantasi, säger Inga Davidsson. Jag må ju säga att om man jämför närradions religiösa program – vilka är många och vid vissa tillfällen starkt dominerande – med de program som har ett religiöst tema som man kan avnjuta i andra grenar av radio- och TV-verksamheten, är det inget tvivel om att de senare är långt mer seriösa, har en betydligt högre kvalitet och ger människorna betydligt mer. De är inte så ensidiga och, höll jag på att säga, nästan enfaldigt propagandistiska till sin karaktär. Så nog är det mycket mer av såväl fantasi och smak som äkta entusiasm i de program på det planet som sänds på andra ställen i närradion.

Intressant är också att det inte är någon av närradions anhängare som här vågar sig på att ta upp den avigsida som har visat sig, när man släpper fram nästan vad som helst i en sådan här massmedieform och låter pengarna och den påträngande karaktären hos dem som vill fram avgöra vad som kommer att sändas.

Det är ingen av närradions anhängare som har vågat sig på att kommentera problemet med de rasistiska inslagen. Och med tanke på den konjunktur som råder i samhället och de stämningar som bubblar upp på allt fler håll och som utnyttjas på ett cyniskt sätt av en del obskyra opinionsskapande krafter, har man nog anledning att ställa sig frågan: Hur många fler föreningar för svenskhetens bevarande, moraliska upprustare och rasister skall få breda ut sig i närradion, innan man äntligen inser att kanske just denna form för massmediala sändningar icke var den bästa?

Anf. 134 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jörn Svensson har förmodligen alltid haft en konstig bild av närradion. Men det vore bra om han hade velat ta reda på fakta innan han upprepar vad han tidigare har sagt, nämligen att närradion skulle vara någonting för de resursstarka och ingenting annat.

Han tar också, liksom andra vpk-företrädare, åter upp dessa ytterst fåtaliga övertramp som det har skrivits så mycket om men som fortfarande är lika få i närradions nu fyraåriga historia. Det är främst det ökända rasistiska inslaget, som naturligtvis är beklagligt. Men det är en ganska naturlig följd av den motsvarighet till tryckfrihet och mötesfrihet som vi nu har etablerat i etern.

Vad vi har fått är en fri föreningsradio, en radio som inte lever i tvång under monoopolet, en radio där samfund, föreningar och organisationer, stora som små, kan få bära fram sina budskap i etern. Och det gör man i de former som anges av den närradiolag som vi har, dvs. man får föra fram vad man anser vara rimligt. Om någon gör övertramp träder de begränsningar i kraft som lagen anger.

Då är det kanske inte så märkvärdigt om det bland ca 400 sändande organisationer blir ett eller annat övertramp.

Vi har inom närradiokommittén, där jag suttit sedan tillkomsten 1977, omedelbart och med kraft reagerat på varje sådant inslag. Och vi har självfallet också sett till att vad som skett har kommit till prövning bl. a. i domstol.

Detta är inte ett dugg konstigare än vad som händer beträffande tidningar och tidskrifter. Och man kan ju rimligen inte förbjuda tidningsutgivning därför att det sker övertramp mot tryckfriheten en eller annan gång.

Men kommunisterna är emot närradion och kommer väl att så förbli. Vad Jörn Svensson vill ha är kontroll och censur. Jag är inte ett dugg förvånad över det – knappast någon annan heller. Det ligger ju i sakens natur hos den som företräder en ideologi som har den målinriktningen.

För Tyra Johansson skulle det vara åtskilligt att berätta. Det finns andra företrädare för närradion här som också kan berätta att det är stor skillnad mellan allemansradion och närradion. Det är inte samma slags radio. Allemansradion är en programtyp inom lokalradions ram och faller därmed under den lag som reglerar lokalradions sändningsverksamhet.

Det är beklagligt att Tyra Johansson inte har velat besvara Lars Ahlmarks frågor klart och tydligt. Hon hänvisar till att försöksverksamheten fortsätter och att man därför inte kan säga huruvida närradion bör vara kvar eller inte. Jag ber då att få svar på den andra av Lars Ahlmarks frågor, om det kan vara rimligt att man på somliga platser skall få lov att ha denna fria föreningsradio, medan det skall vara förbjudet på andra orter. Tyra Johansson borde rimligen ha en principiell uppfattning.

Vad Tyra Johansson nu har sagt skorrar ganska illa vid en jämförelse med vad kulturministern sade i en frågedebatt här i riksdagen i höstas. Han uttalade sig så att vi alla, inte bara frågeställaren utan också andra som lyssnade till och tog del av hans svar, uppfattade det som positivt. De föreningar som är med i närradioverksamheten uppfattade det som ett ja till närradion. Nu vågade man satsa på nytt. Sedan kom en proposition som dock inte var alltför vällovlig:

Vi har trots allt trott på att de positiva tongångarna skulle vara vägledande. Nu finns det dock skäl att undra: Är socialdemokraterna på något sätt tveksamma? Skall Tyra Johanssons negativa inställning bli avgörande?

Anf. 135 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag reagerade mot detta att Göthe Knutson talar om att rasistiska inslag i närradion är en naturlig följd. Jag tror att det var fler än jag som hoppade högt inför den formuleringen. För mig är det en fullkomligt onaturlig följd. Jag vill bara hänvisa till frågestunden i förmiddags. Jag hade ställt en fråga till statsrådet Göransson om hur man hade tänkt komma till rätta med det problemet, eftersom lagen tydligen ännu inte kunnat fungera som den skall.

Jag vet, Göthe Knutson, vad närradion och allemansradion är. Det är kanske inte så särskilt mycket Göthe Knutson har att "berätta" för mig. En viktig skillnad är också att i allemansradion kan även enskilda människor komma till tals.

På somliga platser får man ha närradio, säger Göthe Knutson. Överallt där det finns lokalradio finns det också möjlighet till allemansradion. Chansen finns. Jag undrar varför moderaterna är emot allemansradion och anser att närradion är det enda saliggörande.

Det pågår en successiv utbyggnad av närradioverksamheten inom ramen för den nuvarande försöksverksamheten. Jag vill gärna tala om att samtliga politiska partier i Ljusdals kommunfullmäktige har skrivit på en lista för bevarande av allemansradion. Den listan har man ställt till närradiokommittén. Den har alltså även moderater, centerpartister och folkpartister skrivit på. Kan det bero, för att citera Inga Davidsson, på "närheten till platsen för verksamheten"?

Anf. 136 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Det är märkligt att Tyra Johansson kan påstå att vi moderater skulle vara emot allemansradion. Vad jag har sagt är, att allemansradion är en helt annan typ av radio än närradion. Lars Ahlmark, talesman för reservanterna i utskottet, poängterade vår positiva inställning – och det är inte bara hans egen – till allemansradion. Men det är fortfarande en annan typ av radio.

Jag är på intet sätt förvånad över att representanter för olika partier är undertecknare av skrivelser om allemansradion, såsom i Ljusdal. Det är helt naturligt att man vill göra sin stämma hörd. Det hör till bilden i en demokrati.

Sedan till Tyra Johanssons förvåning över att de fåtaliga övertrampen kan betraktas som naturliga. Jag upprepar: Det är naturligt på samma sätt som det också i tidningar och tidskrifter görs övertramp. Bland några tusen människor som har kommit att få medverka i närradion, kan vi betrakta det som statistiskt rimligt att det också finns någon som har en inställning som kan betraktas som rasistisk.

Jag beklagade detta, och om det inte har framkommit tidigare understryker jag det nu. Men vi vill inte ha censur. Vi vill ha frihet – frihet även i etern – och det finns ett visst pris också för demokratin, men det är rimligare och betydligt lättare att betala det priset än att acceptera det censursamhälle som somliga företrädare här i riksdagen är talesmän för.

Anf. 137 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu, Göthe Knutson, skall du vara litet försiktig med vad du säger i så högt tonläge. Vem vill ha censur? Vem har velat ha censur i det svenska samhället?

Vem var det som censurerade kommunistiska, socialdemokratiska och liberala tidningar, som var kritiska mot nazismen och Tredje riket? Vem var det? Det var högerpartiet och de andra partierna i samlingsregeringen.

Vem var det som inte ville att tryckfriheten skulle gälla när det var fråga om att kritisera och uppsåra de missförhållanden som rådde inom den s. k. informationsbyrån, den militära underrättelsetjänsten? Vem var det som här försvarade grundlagsprincipen att de människor som hade skrivit om detta skulle dömas efter tryckfrihetsförordningen såsom grundlagen säger? Och vem var det som ville ha dem dömda enligt brottsbalken, så att man lättare skulle kunna sy in dem?

Vad jag vet var jag den ende partirepresentanten som pläderade till

tryckfrihetsförordningens försvar den gången. Dina partikamrater gjorde det inte – med ett hedersamt undantag, Allan Hernelius, vilket jag i rättvisans namn vill säga.

Det var fråga om censur. Vi skulle f. ö. i IB-affären ha intagit precis samma ståndpunkt till grundlagens försvar om den som hade varit drabbad av orättvisan hade varit en moderat tidningsredaktör.

Sedan skall du inte tala så mycket och så högt om censursamhället på tal om exempelvis Sveriges Radio, lokalradion eller TV. Du vill väl ändå inte göra gällande att det är en censurradio och att man – om man vill ha den typen av balans och strävan efter opartiskhet som ligger till grund för dess verksamhet – är anhängare av censur? Det måste vara en mycket egendomlig och annorlunda tolkning av censurbegreppet som du gör. Jag tror att inte ens dina partikamrater är beredda att utan vidare skriva under på den.

Jag vill kort bara konstatera, att det förefaller obestridligt att närradio har följande kännetecken: Den gynnar dem som kan kosta på sig resurser för sändning. Den håller, i jämförelse med övriga etermedia, en lägre kvalitet. Den har platta och mycket mer intetsägande program, som saknar de kvalitativa inslag som ändå på ett naturligt sätt kommer fram i övriga etermedia. Man måste också tyvärr konstatera att i närradion kommer fram, och kan – med den politiska konjunktur som råder i krissamhället – befaras i än högre grad komma fram, typer av program som aldrig ens skulle komma i fråga i de övriga media.

Anf. 138 GÖTHE KNUTSON (m) replik:

Herr talman! Det är fortfarande lika fel, Jörn Svensson, att påstå att närradion är präglad av resursstarka föreningar etc. Om Jörn Svensson vill göra sig besväret att gå upp till närradions kansli på Drottninggatan några hus längre bort, kan han där finna utförliga förteckningar över vilka föreningar som är sändande. Där finns bl. a. de verkligt små.

Beträffande inledningen till Jörn Svenssons kritik vill jag erinra om att det finns en lagstiftning, som är till för att skydda rikets säkerhet, inte minst i krigstider och orostider.

När vi nu för ungefär fjärde året i följd konstaterar att vpk motsätter sig närradion, måste vi rimligen kunna dra slutsatsen att vpk vill tysta närradion. Närradion är den fria rösten och den radio som har kommit till stånd utanför det etermonopol som tillkommer Sveriges Radio, inkl. lokalradion där även allemansradion ligger.

Jag drar alltså min slutsats av den verklighet som vi har fått uppleva och ingenting annat.

Anf. 139 INGA DAVIDSSON (c):

Herr talman! Socialdemokraterna borde inte tala om att hoppa mellan åsikter. Ni har ju länge varit motståndare till närradion, men nu accepterar ni den motvilligt. Det kanske finns några socialdemokratiska föreningar som sänder. Ni vill dock förhålla den genom ständiga försöksperioder. Det är väl att vela.

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Man skall inte se bara till Stockholms närradio. Det finns faktiskt andra orter i Sverige.

Att jämföra allemansradion med närradion och tro att de utesluter varandra går inte. Ett enstaka tillfälle kan aldrig jämföras med kontinuerlig verksamhet. Närradion är inte till bara för borgerliga partier och frikyrkor som någon trodde. Närradion är öppen för alla. Men det fordras litet mer av föreningarna om de skall orka med att sända kontinuerligt. Kanske det är därför som kyrkorna dominerar, medan s och vpk inte syns till.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (upphävande av närradiolagen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 1 av Eva Hjelmström, bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 2 (ändring i närradiolagen)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 133 för reservation 2 av Ingrid Sundberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (permanentning av närradioverksamheten)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utbyggnad av närradioverksamheten)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Ingrid Sundberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 5 (rätt för föreningar att själva anskaffa sändare)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Ingrid Sundberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

29 § Vissa anslag till vuxenutbildning

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:17 om vissa anslag till vuxenutbildning (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 140 ANDRE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 17 behandlar bl. a. undervisning för invandrare i svenska och bidrag till viss central kursverksamhet. Betänkandet behandlar också en s. k. bred utbildning i datafrågan.

När det gäller undervisningen för invandrare i svenska språket är det så, vilket också framgår av budgetpropositionen, att det på grund av den minskade arbetskraftsinvandringen blir färre deltagare och utnyttjas färre studietimmar för undervisningen. Mot den bakgrunden anser vi att det anslag som föreslås i budgetpropositionen är för högt och anser att det räcker med att basera anslaget på högst 400 000 studietimmar, varav 40 000 i lagbunden undervisning.

När det gäller bidraget till viss central kursverksamhet är det framför allt löntagarorganisationer och några övriga organisationer som får detta bidrag. Vi menar att den här centrala kursverksamheten bör de fackliga organisationerna själva kunna finansiera. De fackliga organisationerna har i Sverige – det är väl känt – mycket gott om pengar. Det är också så att de redan blivit mer än väl gynnade av den nya regeringen genom att man fått en skattereduktion för fackliga avgifter. I en tid då det är viktigt att spara i statskassan anser vi att det inte kan vara särskilt motiverat att ge pengar till ett antal olika organisationer, som allesammans själva har råd att finansiera den utbildning och kursverksamhet det gäller.

Det gäller desto mer som den nya utformningen av bidraget egentligen innebär att organisationen i fråga får ett bidrag att hantera ungefär som den själv vill utan närmare uppföljning. Det blir då i praktiken bara ett tillskott till den allmänna verksamheten. Mot den bakgrunden går vi emot detta. Vi måste i all utbildningsverksamhet prioritera det nödvändiga. Då räcker det inte att man som utskottsmajoriteten konstaterar att detta är betydelsefullt för organisationerna. Det är klart att det är betydelsefullt för organisationerna, ty det gäller i budgetpropositionen trots allt ett anslag på 33 milj. kr. Men det är sannerligen inte lika betydelsefullt för samhället, när vi måste spara i stat och kommun.

Vi menar att detta anslag bör avvecklas på sikt. Det fyller ingen större funktion. Man kan klara sig utan det. Vi föreslår därför att man till den kommande budgeten skall börja avvecklingen genom att minska det i budgetpropositionen föreslagna anslaget med 25 %.

Utskottsmajoriteten vill göra det möjligt att ge bidrag även till de konsumentkooperativa organisationernas centrala kursverksamhet. När man börjar ge bidrag till de konsumentkooperativa organisationerna innebär det också att man börjar ge bidrag till företag. Jag kan inte tycka annat än att det är fel att i en hårt ansträngd statsbudget ge bidrag för kursverksamheten i ett av Sveriges största företag. Mot bakgrund av att detta anslag bör avvecklas och man definitivt inte då – och ej annars heller – bör utöka mängden möjliga mottagare, går vi emot även detta.

Vad gäller den breda utbildning i datafrågor som diskuteras i utskottsberäkningen menar vi att det inte är säkert att detta kan ske på bästa sätt genom

studieförbunden. Tvärtom innebär den här sortens projekt att man binder upp en typ av organisationer som skall vara fria och obundna och som skall ägna sig åt kursverksamhet som bygger på deltagarnas genuina studievilja.

Viktigare är här i så fall att satsa pengar på information till medborgarna om deras personliga integritet och de enskilda människornas rättigheter i datasamhället. Detta är nödvändigt inte minst mot bakgrund av att regeringen nu upprepade gånger kört över datainspektionen. Det är viktigt att vi gör allt vad vi kan för att värna de enskilda medborgarnas integritet.

Herr talman! Mot bakgrund av detta vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 5 och 6.

Anf. 142 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! Människor börjar väl nu alltmer inse att vi håller på att få ett nytt samhälle. Man kallar det informationssamhället eller ibland datasamhället.

I centern vill vi ha ett samhälle där de tekniska landvinningarna tas till vara, ett samhälle där vi kan utnyttja de positiva möjligheter och undvika de negativa konsekvenser som den nya tekniken kan innebära.

Vi måste få en helhetssyn på datafrågorna, och vi måste i ett sammanhang betrakta tekniken, hur vi använder den och konsekvenserna av denna användning på människor, organisationer och samhälle.

Vi måste ge många parter, grupper och enskilda möjlighet att påverka utvecklingen och användningen av datatekniken.

De enskilda människornas rätt att värdera tekniken måste respekteras, även när de gör detta som lekmän. Det är ett gemensamt intresse för samhälle, företag, myndigheter och organisationer å ena sidan och enskilda människor å den andra.

För att människor skall kunna använda och påverka den krävs det en bred utbildning i och kring datatekniken. Det är inte minst viktigt att flickor får en sådan information.

Ungdomsorganisationerna har en viktig roll när det gäller att i sin verksamhet informera om och diskutera datafrågor. Många barn och ungdomar har ju s. k. dataspel. Det finns risk för att de kommer att betrakta datorn som en leksak.

Det är inte den huvudsakliga uppgiften för ungdomsorganisationerna att informera om datatekniken och dess konsekvenser. Det kan endast bli en del av verksamheten, om än så viktig. Ungdomsorganisationerna har ju av tradition en vittomfattande verksamhet.

Inte minst nu, när vi har problem med arbetslöshet och droger bland våra ungdomar, inser vi nog litet till mans hur betydelsefulla de här organisationerna är för vårt samhälle.

Därför tycker vi i centern att det är viktigt att en del av de medel som satsas på bred utbildning i datafrågor reserveras för ungdomsorganisationerna.

I samma betänkande, utbildningsutskottets betänkande nr 17, har

utskottet tillstyrkt bidrag till de konsumentkooperativa organisationernas centrala kursverksamhet. Utskottet har avstyrkt ett likalydande motionsyrkande vid två tidigare tillfällen. Nu, när vi ständigt påminns om det statsfinansiella läget och talar om vikten av att man är återhållsam med statens medel, anser vi det mindre lämpligt att utvidga kretsen av bidragsberättigade organisationer.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till reservationerna 1 och 6 i betänkande nr 17.

Anf. 143 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Vid ett antal folkhögskolor i landet bedrivs kurser för synskadades allmänna samhällsorientering. Även anhöriga har beretts tillfälle att delta i dessa eller liknande kurser för att studera frågor som berör familjer där någon är synskadad. Intresset för kurserna är långt större än platsantalet.

Kurser av det här slaget bedrivs f. n. vid folkhögskolan i Härnösand, Kristinehamn, Hagaberg, Vindeln, Ädelfors och Glimåkra. Fram till halvårsskiftet var AMU huvudman för denna verksamhet. Då kurserna inte är strikt yrkesinriktade överflyttades ansvaret till folkhögskolorna, och för ändamålet utgår visst statsbidrag. Överflyttningen från AMU till folkhögskolorna har slagit väl ut. Synskadades riksförbund har funnit kurserna vid folkhögskolorna vara av stort värde. Överflyttningen innebar samtidigt en besparing för staten. Statsbidragen täcker inte alla kostnader för undervisningen. Vidare står nu landstingen för elevernas inackorderingskostnader. Staten belastas inte heller med kostnader för utbildningsbidrag, som utgick då AMU var huvudman.

Nu hotas emellertid denna kursverksamhet av en olycklig begränsning. I årets budgetproposition föreslås nämligen inte ens en höjning som motsvarar pris- och löneökningar. Därtill kommer att antalet folkhögskolor som har att dela på anslaget ökat under året.

Folkpartiet anser därför, i likhet med motionären Ingemar Eliasson och hans medmotionärer, att det är oacceptabelt att de synskadade skall drabbas av en jämförelsevis större åtstramning än vad som gäller för många andra grupper inom utbildningssektorn.

Folkpartiet menar därför, herr talman, att bidraget till anpassningskurser för synskadade och heminstruktörskurser inte bör vara oförändrat nästa budgetår utan räknas upp med 400 000 kr. i enlighet med motion 1982/83:1353.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört vill jag yrka bifall till folkpartireservationen nr 3 samt till reservation nr 6 av centern, folkpartiet och moderaterna.

Anf. 144 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Vpk har drivit kravet på att även folkhögskoleeleverna skall få ett försäkringsskydd, som så långt möjligt ger samma skydd som anställda åtnjuter. I motion 1385 till detta riksmöte har vi påpekat att Sverige anses

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

som ett föregångsland i fråga om försäkringsskydd. Grupper som står utanför produktionen kan likväl sakna försäkringsskydd. En sådan grupp är folkhögskoleeleverna.

Utbildningsutskottets majoritet vill avvakta resultatet av den pågående beredningen av studiestödsutredningens förslag. Man kan avvakta på olika sätt – endera, vilket utskottsmajoriteten förordar, genom att inte vidta någon åtgärd eller också, vilket vi motionärer anser bättre, genom att teckna försäkring under tiden.

Kostnaderna kan beräknas till ca 2 milj. kr. Det är alltså ingen oöverkomlig summa för staten. För folkhögskoleeleverna är det dock en mycket angelägen fråga.

Jag behöver, herr talman, inte ytterligare motivera det angelägna i att frågan löses utan dröjsmål. Låt mig därför begränsa mig till att yrka bifall till reservation nr 4 av Björn Samuelson.

Anf. 145 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Genom åren har vi i vårt land byggt upp en kvalitativt bra och omfattande vuxenutbildning, en utbildning som bedrivs i en mångfald former för att tillgodose de olika behov som finns. Den ger vuxna chansen att få den utbildning de ej kunde få som unga eller att komplettera den utbildning de har.

I utskottets betänkande behandlas propositionens förslag beträffande ett flertal av vuxenutbildningens områden. Då betänkandet dessutom behandlar över 20 motionskrav, får jag välja att i huvudsak kommentera de frågor, om vilka det varit delade meningar i utskottet.

Under rubriken Vissa gemensamma frågor behandlas bl. a. krav på anslag för bred utbildning i datafrågor. I motion 1674 påtalas att någon anvisning om ytterligare medel för utbildning i datafrågor inte finns med i budgetpropositionen. Dessutom framförs krav på ett uttalande om att medel särskilt skall reserveras för studier inom ungdomsorganisationerna.

Nu är det till att börja med så att den verksamhet som planerats för de medel som anslagits för budgetåret 1982/83 till stor del kommer att genomföras först nästa budgetår. Det är därför fel, som centerpartister försöker antyda, att det inte blir någon bred datautbildning nästa budgetår. Det finns tvärtom goda möjligheter till en omfattande studieverksamhet. Datadelegationen bedömer att studieförbunden kan beredas bättre möjligheter att framöver bedriva studiecirkelverksamhet inom dataområdet. Vi tycker det är bra med denna utbildning. Moderaterna är förhoppningsvis ensamma om att inte vilja ha en bred datautbildning, vilket framgår av deras särskilda yttrande.

Beträffande förslaget om en särskild bedömning av ungdomsorganisationerna har utskottets majoritet ej kunnat finna att dessa blivit sämre tillgodosedda vid datadelegationens bidragsfördelning än andra organisationer. Det finns därför ingen anledning att tillförsäkra ungdomsorganisationerna någon särställning vid medelstilldelningen. Men detta innebär inte sämre möjligheter för ungdom att delta i nämnda studier.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 1.

Den mest omfattande vuxenutbildningen utöver studieförbundens verksamhet, som behandlas senare, bedrivs av den kommunala vuxenutbildningen. Här föreslås samma antal undervisningstimmar som under innevarande år. Vidare föreslås att regeringen bemyndigas utöka antalet undervisningstimmar, om detta krävs för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa, vilket är viktigt.

Undervisningen i svenska för invandrare betyder mycket för att våra invandrare skall få delaktighet i vårt samhälle. Därför föreslås i propositionen en fortsatt hög nivå på denna verksamhet, uttryckt i volym 625 000 studietimmar. Detta får bedömas som väl avvägt med hänsyn till både känd och förväntad utveckling. Moderaterna har i invandrarna funnit en grupp som man vill peka ut för besparingar. Därför föreslår de en kraftig neddragning av verksamheten till 400 000 studietimmar. Det är tydligen inte viktigt för moderaterna att invandrarna får delaktighet i samhället.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 2.

Folkhögskoleverksamheten är en form av vuxenutbildning som uppskattas av många. Det är därför lätt att förstå att det framförts många motionskrav på att bygga ut och utveckla våra folkhögskolor, krav som jag i de flesta fall tycker är väl underbyggda. Tyvärr sätter de ekonomiska ramarna sina gränser för förbättringar även på detta område. Jag tycker att det är bra att regeringen föreslås få bemyndigande att även när det gäller folkhögskolorna satsa på kurser för arbetslösa ungdomar. I motion 1353 föreslås ytterligare 400 000 kr. till anpassningskurser för synskadade. Det förtjänar att påpekas att de medel som föreslås i budgetpropositionen för denna verksamhet helt överensstämmer med SÖ:s anslagsframställning. I motion 1385 föreslås medel till försäkring av folkhögskoleeleverna vid personskada och sjukdom. Som framgår av utskottets skrivning har frågan behandlats av studiestödsutredningen och bereds f. n. av regeringen. Det är mot bakgrund av detta besked förvånande att vpk inte har tålamod att avvakta regeringens proposition i frågan utan följer upp motionen med en reservation.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 3 och 4.

För bidrag till central kursverksamhet föreslås i budgetpropositionen 33 miljoner av medel från vuxenutbildningsavgiften, dvs. medel som löntagarna avstått i möjligt löneutrymme. Sedan över tio år har bidrag utgått till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Bidrag utgår numera även till Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges Fiskares riksförbund och SHIO-familjeföretagen. Då bidrag således utgår till bl. a. producentkooperationen, borde det vara rimligt att även de konsumentkooperativa organisationerna får del av detta bidrag för sin förtroendemannautbildning. Utskottets majoritet föreslår därför att riksdagen ger regeringen detta till känna inför budgetarbetet för 1984/85. Jag förstår inte hur centern kan gå emot detta förslag.

Moderaterna ser tydligen inget värde alls i löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Det är, som här nämnts tidigare, inte nog med att man i sin motion föreslår en minskning av bidraget på hela 25 % i den budget

vi nu behandlar. Man skriver dessutom att man vill ha en successiv avveckling av hela bidraget. Vi socialdemokrater vill slå fast att den utbildning som möjliggörs genom detta bidrag är värdefull för samhället, för berörd organisations verksamhet och inte minst för den enskilde kursdeltagaren. Moderaterna däremot anser väl att sämre utbildade och kunskapsmässigt svagare fackliga företrädare bäst gagnar deras intressen. Är det inte så, Gunnar Hökmark, att ni ser borttagandet av detta bidrag som ett av många försök att försvaga löntagarnas ställning, genom att försvaga deras organisationer?

Jag yrkar därför avslag även på reservationerna 5 och 6.

Herr talman! Med detta har jag yrkat avslag på samtliga reservationer, och jag yrkar slutligen bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 146 GUNNAR HÖKMARK (m) replik:

Herr talman! När det gäller frågan huruvida vi skulle vara emot en bred utbildning i datafrågor vill jag säga: Nej, det är vi inte, men vi tror inte att man får det bästa resultatet bara för att man med särskilda bidrag stimulerar studieförbunden att ägna sig åt en viss typ av frågor. Då styr man studieförbunden, och då tar man inte till vara det genuina studieintresse som måste ligga till grund. Vad som är bäst om man vill ha en bred utbildning är att utnyttja den utbildning som sker i det reguljära utbildningsväsendet och den utbildning som sker i företagen.

Beträffande den "kraftiga neddragningen" beskylldes vi moderater för att vilja invandrarna allt möjligt ont. Jag tror nog att vi skall lugna ned oss litet grand i detta sammanhang. Det är faktiskt så att det har skett en rätt markant minskning av invandringen, och det har även regeringen insett. I budgetpropositionen görs en minskning från 638 000 undervisningstimmar till 500 000 undervisningstimmar. Det är en neddragning med 138 000 undervisningstimmar. Vad vi moderater vill är att från budgetpropositionens 500 000 undervisningstimmar gå ned till 400 000. Det är alltså fråga om 100 000 undervisningstimmar. Någon radikal skillnad är det inte. Vad vi bedömer är hur pass stort behovet är, och vi anser att regeringen har en för hög siffra i sin bedömning.

När det gäller bidragen till den centrala kursverksamheten inom de fackliga organisationerna förvånar det mig litet grand att socialdemokratin i sin omsorg om de svaga i samhället framför allt slår vakt om att man med skattemedel skall kunna låta utbilda centrala fackliga funktionärer. Jag menar att de fackliga organisationerna bör ha råd att själva finansiera sin utbildning. Jag har svårt att tänka mig att de fackliga organisationerna och de fackliga funktionärernas bildningsnivå står och faller med att de ges statliga bidrag för den centrala kursverksamheten. Vi har både sett och tagit intryck av de fackliga organisationernas finansiella förmåga att klara både det ena och det andra och inser därför att de nog skall kunna hålla i gång utbildning även utan skattepengar.

Anf. 147 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Ingvar Johnsson säger att det är förvånande att vpk inte har tålmod att vänta på studiestödsutredningen. Jag tycker nog, Ingvar Johnsson, att det är bättre med litet otålighet när det gäller en angelägen fråga som denna. Det sätt att avvakta beredningen som utskottet förordar kan faktiskt leda till många tragedier för oförsäkrade folkhögskoleelever.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 148 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! När det först gäller datautbildning tycker jag att det klart framgår av moderaternas särskilda yttrande att de inte vill ha någon datautbildning på bredden.

Beträffande invandrarundervisningen vill jag säga till Gunnar Hökmark att det är riktigt att undervisningsvolymen har minskat. Men i budgetpropositionen har man tagit hänsyn till detta. Moderaterna vill skära ner ytterligare, och då drar jag slutsatsen att moderaterna inte tycker att det är så viktigt med en bra och omfattande verksamhet på detta område.

Gunnar Hökmark fortsatte i sin replik att förringa behovet av bidrag till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Jag vill därför fråga Gunnar Hökmark: Vad är det för fel i att samhället bekostar en del av utbildningen i ämnen som nationalekonomi, psykologi, svenska och matematik? Varför är denna utbildning mindre viktig än andra utbildningar?

Anf. 149 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! När det gäller datautbildningen vill jag säga något till Ingvar Johnsson. Någon har kallat datateknikens snabba expansion för den tysta revolutionen. Det har gått så ofantligt snabbt. Jag höll på att säga skrämmande snabbt, men jag vill inte använda det uttrycket – vi får inte låta oss skrämmas. Vi måste i stället skaffa oss kunskap om tekniken, om dess följder och om hur vi skall hantera den. Jag tror att det kommer att bli ett fantastiskt rop på utbildning på detta område, och alla resurser kommer att användas när man upptäcker vad detta innebär.

När det gäller den centrala kursverksamheten anser vi att det statsfinansiella läget inte medger att man vidgar kretsen av organisationer som får bidrag. Vi har ju inte fått en större pott att ta ur. Man skulle i så fall ha ökat anslaget.

Anf. 150 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har vi föreslagit att bidraget till anpassningskurser för synskadade skall få behålla sitt realvärde. Vi har alltså begärt en uppräknings med 400 000 kr. Jag anser att det är förvånande att Ingvar Johnsson och socialdemokraterna inte tillstyrker vårt förslag.

Nr 108

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Anf. 151 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! Inger Josefsson återkom i sin replik till datautbildningen. Vi är överens om att ungdomsorganisationernas roll är viktig när det gäller att nå ut. Men låt mig upprepa att ingenting tyder på att de har blivit sämre behandlade vid medelsfördelningen än andra. Ungdomarna kan självfallet också vara med i studiecirkelar som genomförs på detta område.

Sedan vill jag fråga varför Inger Josefsson inte angriper moderaterna i stället för oss. Moderaterna har ju genom sitt särskilda yttrande framhållit att de inte alls vill ge något bidrag till den utbildning som man från centerpartiets sida talar så varmt för.

Jag kan förstå att moderater och folkpartister inte vill jämställa producent- och konsumentkooperationen när det gäller studier. Men hur kan centern ha tagit denna ståndpunkt? Inger Josefsson har inte här i kammaren, varken i sitt anförande eller i sin replik, kunnat ange något skäl. Jag får därför fråga: Har Inger Josefsson ett enda argument för centerns ståndpunkt?

Kenth Skårvik återkom till bidraget till anpassningskurser. Låt mig då säga att SÖ har en bedömning och Kenth Skårvik en annan. Kenth Skårvik må förlåta mig om jag litar mer på SÖ:s bedömning.

Anf. 152 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag tror att Ingvar Johnsson rätt allvarligt har missuppfattat en väsentlig del av debatten om datautbildning. Frågan gäller inte om det skall finnas datautbildning i det svenska samhället eller ej. Den gäller inte heller om studieförbunden skall organisera utbildning i datafrågor eller ej. Den gäller om vi från statsmedel skall avdela särskilda bidrag, särskilda stimulanser utöver alla andra bidrag till studieförbunden, för just datafrågor. Det menar jag är ett sätt att styra studieförbundens verksamhet. Dessutom tror jag inte att det därigenom blir den breda utbildning som man skulle kunna få till stånd. Det är betydligt bättre att avsätta medel för att säkra människors personliga integritet i datasamhället.

När det gäller invandringen kanske Ingvar Johnsson har observerat – det finns återgivet i budgetpropositionen och har framkommit även av samhällsdebatten – att vi har fått en markant minskning av invandringen. Det är faktiskt så att vi har ett minus på nettoinvandringen till Sverige. Jag vill inte göra gällande att vi skulle kunna få en pluspost under detta anslag men väl att det inte kan anses vara helt omotiverat att dra ner på detta anslag med tanke på att det är färre studietimmar och färre deltagare i invandrarundervisningen.

När det sedan gäller frågan om jag skulle förringa behovet av central kursverksamhet i fackliga organisationer vill jag svara att det gör jag inte – tvärtom. Däremot menar jag att det är rimligt att facket självt betalar sin fackliga utbildning. Utbildningsbehov i sådana ämnen som t. ex. nationalekonomi bör emellertid tillgodoses inom ramen för den regionala utbildningen och inte inom ramen för den trots allt rätt politiserade utbildning som bedrivs inom fackliga organisationer.

När Ingvar Johnsson värnar om bidrag till central kursverksamhet i

centrala organisationer och den konsumentkooperativa rörelsen är det väl helt enkelt så, att rörelsen i riksdagen slår vakt om att rörelsen ute i samhället skall få gott om pengar. Vi går emot det.

Anf. 153 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att det är riktigt att gömma sig bakom SÖ:s anslagsyrkande i det här fallet. Det innebär ju trots allt en rejäl minskning av bidraget.

Anf. 154 INGVAR JOHNSSON (s):

Herr talman! Jag vill säga till Gunnar Hökmark att det fortfarande finns rejäla behov av att satsa på undervisning i svenska för invandrare. Debatten har ju gjort klart att Gunnar Hökmark inte tycker att det är så viktigt att invandrarna får delaktighet i samhället. Det är ju en konsekvent moderat uppfattning i och för sig.

När det gäller bidragen till central kursverksamhet anser Gunnar Hökmark det inte vara rimligt att samhället betalar för att utbilda fackens företrädare. Jag tycker att Gunnar Hökmark skall fundera på om det ändå inte är så att samhället oftast betalat utbildningen för den formellt välutbildade motpart som löntagarnas representanter möter i sitt arbete.

Anf. 155 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! Ingvar Johnsson frågade vad jag anser om moderaternas särskilda yttrande. Jag vill svara att centern är ett folkrörelseparti och har en gammal tradition när det gäller folkbildning. Den traditionen har inte moderaterna, och de har kanske därför inte heller samma syn på den här frågan.

Man frågar hur vi kan avstyra att de konsumentkooperativa organisationerna får bidrag till central kursverksamhet, och man jämför dem med LRF. Jag menar att LRF är en facklig organisation. Lantbrukarna har inte någon annan facklig organisation än LRF, och då får man alltså jämställa LRF med de fackliga organisationerna. Det kan man inte göra med de konsumentkooperativa organisationerna.

Anf. 156 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Bara mycket kort om detta med svenska för invandrare.

Det är inte så att vi inte vill att invandrarna till Sverige skall få god utbildning i svenska språket. Det har Ingvar Johnsson sagt tre gånger nu, men alla tre gångerna har det varit lika fel.

Skillnaden mellan oss är bara den att till skillnad från Ingvar Johnsson anser jag att man bör ta viss hänsyn till det faktum att vi fått allt färre invandrare i Sverige. Jag menar att det bör påverka anslaget till utbildning i svenska för invandrare. Det menar inte Ingvar Johnsson. Det må vara honom obetaget, men det hjälper inte Sveriges budget att tänka på det viset.

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Anf. 157 INGVAR JOHNSON (s):

Herr talman! När det gäller svenska för invandrare vill jag hänvisa till att det i budgetpropositionen upptas medel för uppsökande verksamhet beträffande bl. a. hemarbetande. Det kan vara en väg att se till att denna undervisning inte minskar ytterligare. Vi vet att behoven av en omfattande utbildning på detta område fortfarande är stora.

Till sist konstaterar jag, herr talman, att Inger Josefsson inte har något argument för att producentkooperationen skall ha bidrag till sin utbildning, men konsumentkooperationen skall vara utan.

Anf. 158 INGER JOSEFSSON (c):

Herr talman! Talade jag inte så att det hördes? Jag sade att LRF är en facklig organisation. Lantbrukarna har inte någon annan facklig organisation. Vi får alltså jämställa LRF med de fackliga organisationerna därvidlag.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 2 och 3 (bred utbildning i datafrågor)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 48 för reservation 1 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Punkt 5

Mom. 1 (undervisning för invandrare i svenska språket m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 73 för reservation 2 av Per Unckel m. fl.

Punkt 6

Mom. 11

Beräkning av medel till anpassningskurser för synskadade

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Jörgen Ullenhag, bifölls med acklamation.

Beräkning av medel till försäkring av folkhögskoleelever

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Björn Samuelson, bifölls med acklamation.

Mom. 11 i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 7

Mom. 1-3 (bidrag till viss central kursverksamhet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Per Unckel m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 5 (bidrag till de konsumentkooperativa organisationernas centrala kursverksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 132 för reservation 6 av Kerstin Göthberg m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

30 § Vissa för skolväsendet gemensamma frågor

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:18 om vissa för skolväsendet gemensamma frågor m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 159 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 160 PER UNCKEL (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har i en partimotion begärt att riksdagen skall klargöra att kunskapsmålet skall ges prioritet framför andra uppgifter som pålagts skolan. Oskuldsfullt trodde vi att ett sådant motionsyrkande faktiskt skulle kunna vinna allmän anslutning.

Döm om vår förvåning när det nu visar sig att i riksdagens utbildningsutskott moderaterna är ensamma om att hävda motionens kunskapskrav! Bakom allt det högstämda tal om kunskapernas betydelse som inte minst socialdemokraterna hängett sig åt det senaste året fanns alltså mycket litet när korten synades. Skolans viktigaste uppgift är tydligen inte framför allt annat att förmedla kunskaper och färdigheter. Skolans uppgift är litet av varje, där det ena inte är viktigare än det andra. Den tveågsenhet utskottsmajoriteten visar inför elevers och föräldrars krav på en utbildning som håller som stimulans till personlig utveckling och för ett kvalificerat yrkesliv kan inte undgå att få negativa konsekvenser.

Herr talman! Lärare och elever kan vittna om hur skolan pålagts den ena i och för sig angelägna sidouppgiften efter den andra. Samtidigt har undervisningsuppgiften försvårats genom politiskt betingade begränsningar i fråga om anpassningsmöjligheterna till varje elevs personliga behov. Dogmatism står i vägen för en utbildning som ger varje elev ett fullgott kunnande.

Skolan måste få en chans att koncentrera arbetet på den kunskapsförmed-

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

ling den är till för. Den personliga inriktningen av undervisningen får inte blockeras av jämlikhets- eller ens jämställdhetsskäl.

Att hävda denna ståndpunkt, herr talman, innebär inte att man uppfattar andra av skolans arbetsuppgifter än kunskapsförmedlingen som oväsentliga. Däremot innebär det att man inte tvekar att ge dem som arbetar i skolan stöd att avstå från sådant som i tidshänseende eller på annat sätt menligt inverkar på skolarbetets kvalitet.

Det innebär också – som Birgitta Rydle senare kommer att utveckla – att man inte låter i och för sig felaktiga könsroller stå i vägen för de tillval eleverna önskar på grundskolans högstadium. När andra partier vägrar att godta att också tillval som riskerar att leda till en ojämn könsfördelning faktiskt måste få organiseras, om eleverna vill ha dem, tar man ställning mot kunskapsförmedlingen när denna kolliderar med andra ambitioner.

Herr talman! Skolan skall till alla elever förmedla en god basutbildning. Läsa, skriva och räkna måste alla kunna. Men det är också skolans uppgift att ge alla elever vad som litet högtidligt brukar kallas för bildning. Det innebär att skolan inte får bli så snävt nyttoorienterad att den inte förmår skapa förutsättningar för den enskilde att berika sitt liv också med sådant som inte har med det direkta yrkeslivet att göra.

Bildningen är det i dag inte så väl beställt med i skolan. Tilläts detta tillstånd bestå, riskerar åtskilliga elever att förlora tillgången till den kulturskatt vårt land rymmer. I en tid då materiella frågor av andra skäl tränger sig på leder detta till att människornas tillvaro lätt blir torftigare än den eljest skulle behöva vara.

Ingenting av detta, herr talman, erkänns av utskottsmajoriteten. Att några bildningsproblem existerar förtigs lika envetet som att skolan i dag inte klarar att koncentrera arbetet på sin huvuduppgift.

Lika självklart som det är att skolan skall ge alla baskunskaper och bildning, lika självklart borde det vara att skolan också skall ta hänsyn till varje elevs personliga fallenhet. Också detta tiger utskottsmajoriteten om. I realiteten innebär det att det sammanhållna inlärandet av utskottsmajoriteten alltfört ställs före den individuella anpassningen. Allt skall bli vid det gamla.

Ett sådant synsätt är orätt gentemot den enskilde, som förvägras en riktig utbildning. För den elev som inte stimuleras av dagens sammanhållna grundskola erbjuder majoriteten egentligen ingenting. Att elever faller ur högstadiet är mot den här bakgrunden inte konstigt.

Mot de individuella hänsynen anför det traditionella svenska utbildnings-tänkandet envist risken att eleverna därigenom får en för snäv kunskapsram för att kunna klara en föränderlig arbetsmarknad. Jag menar att detta argument bygger på en felsyn.

En begränsning av vidden är tvärtom en förutsättning för att vi skall klara djupet. Ytlig orientering om allsköns företecelser kan måhända förefalla välmotiverad för stunden men har begränsat värde på sikt. Den bredd sådan orientering sägs innebära är i realiteten litet värd, om man inte samtidigt har fått chansen att upptäcka vad verkliga kunskaper innebär.

Det är min övertygelse, herr talman, att gedigna kunskaper på något smalare sektorer faktiskt är viktigare än den ofta orimligt överreklamerade breda orienteringsförmågan. Den som en gång lärt sig något ordentligt har fått insikt om kunskapernas betydelse. Från en sådan grund kan den enskilde bäst bredda sitt kunnande också till områden som senare i livet visar sig vara av värde. Den som bara lärt sig orientera riskerar däremot att aldrig få några kunskaper.

Starkast, herr talman, känns denna felsyns effekter på grundskolans högstadium. Misslyckas skolan så till den grad med anpassningen av undervisningen till vad enskilda önskar att uppemot 10 % inte genomgår högstadiet fullt ut, hjälper det inte hur mycket riksdagsmajoriteten än hävdar att kunskaperna är viktiga. De elever som inte stimuleras till ordentliga insatser kommer aldrig ens i närheten av de kunskaper som alla nu säger är av mycket central betydelse.

Herr talman! Högstämt tal hjälper alltså inte för att lösa de problem dagens skola brottas med. Talet måste förenas med sådana åtgärder som gör talet reellt. Unga människors utveckling till individuella personligheter kan inte blundas bort när kunskapskravet skall ges ett konkret innehåll.

Men det är viktigt att förstå att trovärdigheten i skolans kunskapsambitioner också kräver att kunskaper tillmäts verklig betydelse. Det för oss över till betygsfrågan.

I en Dagens Eko-intervju härförleden diskuterade utbildningsminister Lena Hjelm-Wallén betygets värde som urvalsinstrument för högre studier. Bakom utbildningsministerns uttalande döljer sig en minst sagt ambivalent inställning till sådana kunskaper som skolan skall förmedla.

Viktigast är att hitta ett nytt intagningssystem – till högre utbildning – som kan ersätta betygen, hävdade Lena Hjelm-Wallén. Arbetslivserfarenhet måste bli mera värd. Gymnasieeleverna kanske skall styras in på olika linjer, menade hon. Betygen har spelat ut sin roll.

Samma synsätt ventilerade skolministern enligt tidningsreferaten på utbildningsriksdagen i lördags. Enligt Bengt Göransson måste betygen tonas ner.

Hur skall man, herr talman, mot denna bakgrund kunna få eleverna att tro att det är viktigt att skaffa sig sådana kunskaper som de senare i livet kommer att upptäcka att de faktiskt behöver? Om det är andra meriter som statsmakterna anser bör tillmätas ökad vikt, varför då jobba och slita för att skaffa sig det kunnande man kanske i unga år inte fullt ut inser den djupare betydelsen och värdet av?

Det är, herr talman, bl. a. mot den här bakgrunden som vi moderater slåss för ett riktigt betygssystem. För oss är det inte det främsta skälet för betygen att dessa uppskattas av en bred folkopinion. Enligt nyss nämnda tidningsreferat från utbildningsriksdagen är det däremot detta taktiskt betonade argument som för Bengt Göransson spelar en avgörande roll för att inte nu rusa åstad och genomföra den socialdemokratiska partikongressens beslut om en betygsfri skola. För oss är betygen bra på sina egna meriter. Betyg är ett uttryck för skolans ambition att sätta kunskaperna främst.

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

Tycker man att betyg är bra, är det också bra att de ges ofta och utan dramatik. Först på så sätt kan betygen bli ett naturligt inslag i skolans arbete, ett inslag som stimulerar eleverna och som ger bättre rättvisa än andra system i fråga om intagning till vidare utbildning.

När Bengt Göransson nu deklarerar att han inte avser att göra något åt betygen är detta glädjande bara i så måtto att den fullständiga aningslöshet som den socialdemokratiska partikongressen tidigare gett uttryck för åtminstone för stunden förefaller att ha övergivits.

Längre än så, herr talman, finns det emellertid inget skäl att glädja sig. Skolministerns uttalande innebär att alla de elever som före årskurs 8 i grundskolan faktiskt vill ha sina kunskaper bedömda efter fasta kriterier inte kommer att få sin rätt tillgodosedd. Precis som i dag kommer värderingen av elevernas kunskaper att ske i informella samtal mellan lärare, elever och föräldrar.

Vi är för vår del inte övertygade om dessa samtals allena saliggörande verkan. Att hävda detta är emellertid i socialdemokratiska skolöron uppenbarligen kätterskt.

Så till den grad skall idén om samtal i stället för betyg skyddas, att man inte ens vågar gå med på en förutsättningslös prövning av samtalens värde.

Herr talman! Det som är bra borde tåla också en utredning. Är socialdemokraterna rädda för att en utvärdering av kvartssamtalens värde som "betygsättare" skulle visa vad många lärare och elever redan vet, nämligen att sådana samtal aldrig ensamma kan ge den säkerhet och den uppriktighet som betygen faktiskt förmedlar?

Till slut: Vi moderater har velat få erfarenheterna av den nu genomförda intagningen till gymnasieskolan på höstterminsbetygen i 9-an undersökta. Som så många andra misstänker vi att detta intagningsförfarande var ett missgrepp. Eleverna stressades. Vid det tredje betygstillfället under hela skoltiden skulle gymnasieframtiden avgöras. Vårterminen i 9-an riskerar samtidigt att bli ett förlorat halvår. Också till detta säger socialdemokraterna – naturligtvis – nej. Den svenska experimentiskolan fortsätter utan de kontrollstationer som behövs för att felbedömningar i tid skall kunna upptäckas och rättas till. Det är samma sätt att se på reformarbetet som präglat de senaste 20 årens skolomvandling.

Alla spåren från denna epok manar inte till efterföljd.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till de moderata reservationerna vid utbildningsutskottets betänkande.

Anf. 161 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att säga till Per Unckel att det faktiskt inte skulle skada om han ägnade en liten stund åt att läsa den läroplan som är signerad av Britt Mogård. Precis de krav på kunskaper och färdigheter som han efterlyser är grundtanken i den läroplanen.

Skolan har från och till varit föremål för en mycket livlig debatt. Det är ganska naturligt, eftersom just skola och skolfrågor är något som ligger människor väldigt nära. Många har olika kontakter med skolan. Jag tycker

det är bra att vi för en saklig och konstruktiv debatt.

Jag tycker också att det finns skäl att konstatera att de förändringar och reformer som har genomförts på skolans område har kunnat genomföras i stor enighet. Ibland får man av den allmänna debatten kanske ett intryck av att det inte är så.

Vi i centern anser att det har ett värde i sig att man har kunnat uppnå denna enighet. Det tycker vi ger stabilitet åt utbildningsväsendet.

Under framför allt 1960-talet handlade förändringarna i grundskolan om organisatoriska frågor. Under senare år har insatserna inriktats mest på skolans inre arbete, på skolans innehåll. Jag behöver bara nämna SIA-beslutet och den nya läroplanen Lgr 80.

Den nya läroplanen har blivit ett väldigt fint och värdefullt instrument för skolans arbete. I den tar man upp just vad jag berörde tidigare, nämligen vikten av kunskaper och färdigheter. Man betonar verkligen att förutsättningen för att eleverna senare skall klara sig i skolarbetet, i samhället och i arbetslivet är att de har grundkunskaper och ordentligt kan läsa, skriva och räkna.

Man tar också upp andra frågor, som är väldigt viktiga för elevernas fortsatta utveckling. Man tar upp skolans roll i samhället och det viktiga i att eleverna också lär sig demokratins principer, betydelsen av jämlikhet i samhället och jämställdhet mellan män och kvinnor. I den teoretiska utbildningen måste man även ha en klar anknytning till den praktiska verkligheten.

Man har i läroplanen även väldigt klart betonat elevens, personals och föräldrars gemensamma ansvar för verksamheten i skolan.

Någonting som Per Unckel var inne på och som jag också tycker är väldigt viktigt är att ge varje elev möjligheter att tillvarata sina egna anlag och intressen och att utvecklas efter sina egna förutsättningar. Det är också viktigt att man ger eleverna insikt i och respekt för andra människors åsikt, respekt för andra människors liv, respekt för människor av olika ras, nationalitet osv. Allt det här är fina och bra inslag i läroplanen, och jag måste uttrycka min förvåning över den reservation som moderata samlingspartiet har fogat till utskottsbetänkandet. Allt som står i reservationen finns faktiskt i läroplanen.

Till yttermera visso är reservanternas förslag, att skolöverstyrelsen och länskolnämnderna skall se till att de här kraven uppfylls, redan tillgodosett genom det beslut som SÖ:s styrelse har fattat när det gäller verksamhetens inriktning. Det förvånar mig ytterligare, när representanter för moderata samlingspartiet deltog i det sammanträde i februari när SÖ:s styrelse fattade beslutet att skolöverstyrelsen och länskolnämnderna skulle följa läroplansarbetet på olika nivåer.

Till betänkandet har fogats ett antal reservationer, dels av centerpartister, dels av representanter för centern och något eller några andra partier.

I reservation 10 tar vi upp skolöverstyrelsens övergångsorganisation. Inom SÖ finns i dag tolv tjänster vilkas innehavare sedan länge har vad man kallar tjänstledighet t. v. På SÖ räknar man inte med att dessa befattningshavare

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

kommer att vara i tjänst under 1983/84, och därför har man inte yrkat något anslag för deras tjänster. Trots det har det föredragande statsrådet föreslagit att man skall anslå medel till sex av dessa tjänster.

Det kan väl sägas att det i och för sig inte rör sig om så mycket pengar, 745 000 kr., men i dagens läge när vi verkligen måste titta på varje krona och väldigt noga prioritera mellan olika områden, tycker vi nog att det här är pengar som kunde användas på ett bättre sätt. Vi tycker också att SÖ om någon skall väl kunna bedöma om pengarna behövs eller inte.

Under anslaget som är betecknat D 1 har i propositionen avsatts 2 milj. kr. för löntagarorganisationernas skolinformatörer. Vi tycker att det är väldigt viktigt med kontakterna arbetsliv-skola, men vi tycker också att det stödet mycket väl kan rymmas inom det anslag som läns skolnämnderna har för utbildning av representanterna i planeringsråden. Det finns också ett nytt anslag till kommunernas uppföljningsåtgärder för utbildning av handledare, och även där finns det pengar för skolinformatörsverksamheten.

Det här är ju också en fråga om att använda pengarna på bästa möjliga sätt och se var vi kan spara och vad vi kan använda till något annat.

De reformer som genomförts på skolans område de senaste åren har präglats av decentralisering av ansvar och beslut ut till lokal nivå. Det innebär att kommunerna ges en mycket stor frihet inom de givna ramarna och att de kan anpassa skolan till de lokala förutsättningarna. Det ställer naturligtvis i sin tur väldigt stora krav på dagens skolledare. Vi tycker att skolledarutbildningen är en mycket viktig del av fortbildningsverksamheten.

I budgetpropositionen nämns detta mycket kortfattat. Man konstaterar bara att den här utbildningen bör fortsätta enligt de planer som man har lagt fast. Det är naturligtvis bra, och det är naturligtvis alldeles självklart att det skall man göra.

Men vi tycker i alla fall inom centern att det finns anledning att fortlöpande följa den här utvecklingen. Vi tar i motion 948 upp ett antal punkter, där det nu finns skäl att mera ingående diskutera vilket behov vi har på det här området. Jag skall inte upprepa detta, eftersom punkterna är utförligt relaterade i motionen.

I två motioner – 763 från centern och 1888 från folkpartiet – tar man upp personalutbildningen när det gäller religionskunskapen. Detta är för många lärare ett mycket känsligt och svårt ämne. Många känner att de har otillräckliga grundkunskaper, och många undervisar också i detta ämne utan att det ingår i deras ämneskombination. Därför är naturligtvis detta behov av fortbildning också mycket stort. Det har också varit ett ämne som prioriterats av SÖ när det gällt fortbildning av lärare. Enligt de regler som gäller i dag är det skolstyrelserna själva som avgör vilket behov av vidareutbildning som mest gagnar den egna verksamheten. Tyvärr verkar det som om detta ämne fått stå tillbaka i konkurrensen med andra i och för sig värdefulla utbildningar. Av 13 kurser i religionskunskap måste hela 9 ställas in på grund av att man hade för få deltagare.

Jag kan också nämna att i hela riket var det 374 låg- och mellanstadielärare som gärna ville ha den här utbildningen, eftersom de tyckte att de hade ett

mycket stort behov av den och kände att de hade en osäker grund att stå på och därför behövde denna utbildning. Men det vara bara 60 som kunde få utbildningen.

Därför tycker vi att det finns skäl att uppmärksamma utvecklingen. Vi har också sagt att det bör ankomma på regeringen att överväga på vilket sätt man skulle kunna få en förändring till stånd på detta område.

Som jag sade i början är skolan föremål för en omfattande och livlig debatt. Egentligen har vi en ganska bra skola i det här landet. Vi har också tillfört skolan resurser, både ekonomiskt och personellt. Naturligtvis finns det även i skolan, liksom på så många andra håll, problem, och det är vår sak att tillsammans med dem som arbetar ute på fältet se till att vi kommer till rätta med problemen.

Men jag tycker också att man vid kontakter med skolan och lärare ute i landet upplever så väldigt mycket positivt och så mycket av utvecklingsarbete och engagemang, vilket gör att den många gånger negativa och mycket litet konstruktiva kritik som kommer fram egentligen bara framstår som ett tyckande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 10, 11, 13, 15 och 16 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 162 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Kerstin Göthberg var i sitt anförande bekymrad över att moderata samlingspartiet hade reserverat sig till förmån för sin partimotion om att kunskapsmålet skall ges prioritet framför andra uppgifter som skolan ålagts. Kerstin Göthberg hävdar att alla är ense om det. Det är i så fall utomordentligt glädjande.

Två frågor inställer sig emellertid efter Kerstin Göthbergs påpekanden, nämligen för det första: Varför skriver då utskottet inte det? Och för det andra: Varför avstyrker utskottet i så fall motionen, som begär att riksdagen skall uttala detta?

Anf. 163 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Praktiskt taget allt som står i motionen står egentligen också i den läroplan som skolan skall följa. Precis som man påpekar i motionen, är det naturligtvis SÖ:s och länskolnämndernas sak att se till att den läroplan som vi har ställt oss bakom också blir genomförd på rätt sätt och att kraven på kunskaper och färdigheter omsätts i verklighet ute i skolan.

Som jag sade i mitt huvudanförande, är det faktiskt så att skolöverstyrelsen i februari i sin verksamhetsinriktning för 1983/84 har prioriterat just detta område. Man säger att den grundläggande syn på kunskaper och färdigheter som läroplanen har bör genomsyra SÖ:s läroplansarbete, t. ex. i kommentarmaterial. Den bör också känneteckna länskolnämndernas aktiva skoltillsyn.

Detta är ju precis vad man begär i motionen. Man vill ge regeringen till känna att skolöverstyrelsen skall se till att detta blir verklighet, och det har ju

SÖ, med även den moderata ledamotens benägna bistånd, redan beslutat om.

Anf. 164 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag tvivlar inte ett ögonblick på att Kerstin Göthberg vill att kunskaper och färdigheter skall bli en verklighet i skolan.

Men vad vi har motionerat om är att riksdagen skall uttala att kunskapsmålet skall ges prioritet framför andra uppgifter som pålagts skolan. Denna del av vårt krav har utskottet inte kommenterat, varefter man avstyrker motionen. Det är med förlov sagt; herr talman, ett märkligt sätt att instämna i moderata samlingspartiets yrkanden.

Anf. 165 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Jag vill rekommendera Per Unckel att studera läroplanen litet mera noggrant. Det är ju faktiskt så att kunskapsmålet mer än någonting annat är prioriterat i läroplanen.

Per Unckel vet lika väl som jag att när läroplanen var under utformning var det inte utan att man utsatte det för en viss kritik att det dåvarande statsrådet hade sitt finger med i spelet för att styra litet extra. Jag förmodar att detta också har återverkat på de intentioner som finns här, och kunskaps- och färdighetsträningen är ju framlyft mer än något annat i läroplanen.

Anf. 166 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Att betyg är ett viktigt inslag i kvalitetsbedömningen av elevernas kunskaper är många av oss överens om. Folkpartiets ställning i betygsfrågan är klar: eleverna skall ha betyg i grundskolans årskurs 8 och 9. Detta beslöts också när den nya läroplanen för grundskolan fastslogs.

De s. k. blockbetygen har rönt stort motstånd. Många och tunga invändningar mot dessa har förts fram i debatterna. Om en enad opinion vill ha betyg i enskilda ämnen inom SO- och NO-blocken, bör vi medverka till att detta görs möjligt på ett rättvist sätt.

Mot den bakgrunden är folkpartiets beslut att betyg i fortsättningen skall sättas i varje enskilt ämne för sig helt klart. Ett ämnesövergripande arbetssätt bör dock bedrivas, så långt det är möjligt med hänsyn tagen till de förutsättningar en betygsättning i varje enskilt ämne ger.

Den utbredda kritiken mot och debatten om de relativa betygen har visat att betygssystemet inte motsvarar de krav man skall kunna ställa. Det är därför nödvändigt att förändra betygssystemet så, att inslagen av relativitet kan mönstras ut. Regeringen bör initiera ett utvecklingsarbete som syftar till att ersätta de relativa betygen med ett annat system, som i större utsträckning tar hänsyn till den enskilda elevens prestationer.

Religionskunskap är enligt skolöverstyrelsens bedömning ett högt prioriterat ämne vid fortbildning av lärare. Det är då oroväckande att den prioritering som givits religionskunskapsämnet genom riksdagens beslut och SÖ:s kartläggning av fortbildningsbehovet inte fått avsedd verkan. Vi är också oroade över att skolstyrelserna troligen inte beslutat efter den gjorda

prioriteringen. Vi finner det därför angeläget att regeringen uppmärksammar detta och de förhållanden som påtalats i inlämnade motioner i detta angelägna ämne.

Folkpartiet anser inte att några särskilda medel bör anvisas för utbildning av skolinformatörer, eftersom riksdagen tidigare har beviljat 6 milj. kr. för utbildning av skolinformatörer och representanter i planeringsråden.

Vi anser att stödet mycket väl kan rymmas inom det stöd som beräknas under anslaget Länskolnämnden för utbildning av representanter i planeringsråden och det stöd som beslutas under det nya anslaget till kommunernas uppföljningsåtgärder för utbildning av handledare.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag härmed anfört vill jag yrka bifall till reservationerna nr 4, 10, 11, 13 och 16.

Anf. 167 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Skolan kännetecknas i alltför hög grad av särbehandling och skiktning av eleverna på ett sätt som strider mot uttalade utbildningspolitiska mål. Det finns flera faktorer som medverkar till detta. Ett exempel är den s. k. anpassade studiegången.

I en utredning som gjorts av statistiska centralbyrån framkommer att det finns ett klart samband mellan anpassad studiegång och arbetslöshet senare i livet. Undersökningen visade att drygt 2 000 av de 115 000 högstadiel elever som 1980 sökte till gymnasieskolan hade haft anpassad studiegång. Två år efteråt var den direkta arbetslösheten bland dessa drygt 20 %, och hela 65 % uppges ha varit arbetslösa en eller flera gånger under tvåårsperioden.

Till dessa siffror vill jag, herr talman, foga några rader ur en dikt som finns införd i tidningen Skolledaren:

Statistiska siffror kalla.

Vad kan av dem fås ut?

Skolan är till för alla,
men några måste slås ut!

Vi menar att det är dags att stoppa utslagningen och avskaffa bestämmelser som ger skolan möjligheter att genom s. k. anpassad studiegång sanktionera att en växande grupp elever lämnar grundskolan med en ofullständig skolutbildning bakom sig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation 2 av Björn Samuelson.

Anf. 168 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande 18, som vi nu diskuterar, behandlas vissa gemensamma frågor för skolväsendet. Avsnittet inleds med vissa principiella ställningstaganden. Här har vi betygen, undervisningen i grundskolan, läroplansfrågor, jämställdheten i konkreta fall och t. o. m. kommunala frågor som skolmaten.

Det är viktigt att man, som Kerstin Göthberg gjorde här tidigare, slår fast skolans möjligheter och stora betydelse. Vi har en bra skola, som på en hög kvalitetsnivå förmedlar kunskaper och färdigheter. Lokaler och utrustning

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

har en bra standard, och skolorna är bemannade med skicklig personal som är både pedagogiskt och socialt verksam. Eleverna, både barnen och ungdomarna, har en vilja att skaffa sig kunskaper och färdigheter, så att de kan möta framtiden med större tillförsikt.

Innevarande läsår tillämpas den läroplan för grundskolan som riksdagen för några år sedan antog med stor majoritet. Det säger sig självt att det inte låter sig göras att nu gå in för nya målsättningar eller för läroplansförändringar. Vi måste först låta läroplanen få tillämpas en tid och därefter efter hand göra utvärderingar, innan vi kan genomföra förändringar. Vi måste ge skolan en tid av arbetsro – därmed gör vi kanske skolan den största tjänsten.

Målsättningsparagraf nr 1 skall vara att skolan i samverkan med hemmen skall ge eleverna kunskaper, men också färdigheter, så att de blir positiva och ansvarskännande medmänniskor. Kunskap och färdighet kan därför sägas vara likvärdiga mål för vår skola. Vi kan säkert säga detta på olika sätt och ändå mena detsamma, men det finns också de som vill betona kunskapen mera än färdigheterna. Utskottsmajoriteten, i vilken moderaterna inte ingår, ställer sig bakom nuvarande formulering i skollagen.

I betygsfrågan har speciellt de s. k. blockbetygen blivit livligt diskuterade. Genom regeringsbeslut har nu klargjorts hur tillämpningen av sammanfattningsbetyg i ämnesgrupp skall ske. Undervisning i orienteringsämnen på högstadiet får övergångsvis också ordnas på annat sätt än som föreskrivits i läroplanen. Utgångspunkten för betygsättningen måste vara att arbetssättet skall styra metoden för betygsättningen. Majoriteten anser att riksdagen bör godkänna regeringsbesluten om undervisningen och betygsättningen i vad det gäller orienteringsämnena på högstadiet. Moderaterna har en annan uppfattning. Inte heller folkpartiet ställer sig bakom principen om att arbetssättet skall styra sättet att ge betyg, vilket de framhåller i sin reservation på denna punkt, som jag yrkar avslag på.

Det är nu för tidigt att säga vilken regel som på sikt skall gälla för betygsättningen. Om vi framöver skall stimulera ett ämnesövergripande arbetssätt i undervisningen i orienteringsämnena på högstadiet, så bör vi granska utfallet av detta arbetssätt. SÖ har fått i uppdrag att till regeringen inkomma med bedömningar före den 1 mars 1986. Därefter får vi ytterligare förslag från regeringen att ta ställning till här i riksdagen. Utskottet har i sina skrivningar uttalat att riksdagen bör föreläggas nya förslag om vilka betygsregler som skall gälla för orienteringsämnena på grundskolans högstadium. Moderaterna får låta sig nöja med detta.

Kravet från moderaterna om betyg på alla stadier i grundskolan måste avisas, eftersom vi nyligen har fattat beslut om att tillämpa 1980 års läroplan, som föreskriver att betyg skall ges i årskurserna 8 och 9 på högstadiet.

Beträffande kravet på utvärdering av systemet med de enskilda samtalen vill jag säga att liknande motionskrav avsågs för två år sedan här i kammaren. Samtalen har i flera undersökningar visat sig vara högt uppskattade av föräldrarna, och enligt erfarenheten ger de också bra

upplysningar till föräldrarna om elevernas prestationer rent allmänt. Samtalen skall på skolans initiativ ske två gånger per år. Reservationen på den här punkten avvisas.

Moderaterna vill också ha en utvärdering av intagningen till gymnasieskolan på höstterminsbetyget i årskurs 9. Metoden har nyss börjat tillämpas, och effekterna av detta system skall f. ö. observeras av skolstyrelsen och den statliga skoladministrationen, varför det inte är nödvändigt med något uttalande i frågan.

Även när det gäller tillvalskurser och temastudier reserverar sig moderaterna. I fråga om reservationen beträffande tillvalskurserna kan konstateras att man inte är särskilt angelägen om att slå vakt om jämställdheten. Beträffande temastudierna anser utskottet dessa vara till fyllest med nuvarande ordning när det gäller behovet av individualiserad ämnesfördjupning.

Jag har hittills uppehållit mig nästan enbart vid moderaterna, som i sin profileringsiver har reserverat sig på många punkter. Vpk har slutligen också en reservation i fråga om den anpassade studiegången. Man är rädd att den sanktionerar en utveckling där elever får lämna skolan utan fullständiga kunskaper och färdigheter. Nu finns det, som meddelas i budgetpropositionen, en särskild arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet som har till uppgift att studera i vilken utsträckning elever lämnar grundskolan utan fullständig utbildning och vilka orsakerna därtill är. Denna grupp kommer då också att följa upp resultaten när den anpassade studiegången tillämpas. Därför har vi inte biträtt vpk-motionen.

Per Unckel har här tidigare speciellt betonat kunskapernas stora betydelse i skolan. Jag kan i långa stycken instämma i detta. Det gör också föredragande statsrådet. Som framgår av utskottets betänkande, s. 3, säger statsrådet t. ex. i propositionen:

”Eleverna är i skolan för att lära och utvecklas. Viktigt är därvid att de lär sig känna respekt för kunskap och skolarbete. Vilka kunskaper skolan förmedlar är avgörande såväl för den enskilde som för samhället.”

Jag angav ju att vikten av kunskaper också slås fast i första målsättningsparagrafen. Men det gäller också färdigheterna. Det är viktigt att man kan använda kunskaperna – och att man rätt nyttjar de kunskaper man har.

Det är många fler som har yttrat sig i den här debatten. De kommer att i sinom tid få ytterligare svar av Göran Persson.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 169 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Helge Hagberg anlägger ett något annorlunda synsätt i diskussionen om kunskaperna än Kerstin Göthberg gjorde för en stund sedan. Helge Hagberg försöker sig på att ställa kunskaper mot färdigheter på ett sätt som emellertid saknar täckning i motionen.

Han säger också att han kan hålla med mig i långa stycken. Då måste min fråga till Helge Hagberg bli: Anser Helge Hagberg, när han gör sina

uttalanden, att motionskravet är uppfyllt med vad utskottet har anfört, eller anser han det inte?

Och vidare: Hur står Helge Hagbergs syn på kunskaperna i skolan i relation till den syn som den socialdemokratiska majoriteten i 1973 års betygsutredning gav uttryck för? Helge Hagberg kommer säkert ihåg uttalandet, nämligen att kunskapsmålet får inte skymma skolans övergripande mål. Jag frågar: Har socialdemokratin nu äntligen övergivit den ståndpunkten? Om man har det – och alltså anser att kunskaperna skall sättas främst – varför biträder inte socialdemokraterna moderaternas krav om att när jämställdhet och kunskaper kolliderar, så är det kunskapskravet som går före?

Vad utskottsmajoriteten säger i fråga om tillvalen på högstadiet är ju att om elever väljer tillval så att jämställdheten mellan könen inte kan upprätthållas, så får tillvalskursen inte organiseras. Om kunskapskravet skall stå främst, varför får kunskapskravet då vika så fort det ställs på allvarligt prov?

Vidare: Om kunskapskravet skall sättas främst – varför, Helge Hagberg i regeringens frånvaro, avser då regeringen att minska kunskapernas roll vid intagningen till högre studier för att i stället ge arbetslivserfarenheten ökat utrymme? Intill dess Helge Hagberg har kunnat ge nöjaktiga svar på dessa frågor får han nog finna sig i att vi moderater har svårt att ta det socialdemokratiska kunskapstalet på allvar.

Anf. 170 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Arbetslivserfarenheten är en liten del i den totala bedömningen, men också arbetslivserfarenhet kan i hög grad vara mycket kunskap.

Det är klart att det kanske har varit olika turer, innan vi kommit fram till de ställningstaganden vi f. n. står för. Man kan t. ex. läsa vad en dåvarande högerledare, som var ecklesiastikminister och hette Gösta Bagge, skrev i direktiven till 1940 års skolutredning: Skolans yttersta mål måste vara icke kunskapsförmedling utan fostran i ordets vidaste och djupaste mening. – Så var kanske ståndpunkten för moderater 1940. I dag är det enda saliggörande kunskap och åter kunskap som ett övergripande mål.

Om man studerar föredragandens formuleringar i budgetpropositionen, som vi också har citerat i utskottets betänkande, och när man tittar i skollagen, ser man att vi försöker hålla en balans mellan kunskap, som ett mycket viktigt och strategiskt mål för skolan, och andra kriterier, som vi måste ha, där exempelvis färdigheterna är lika viktiga. Det är det jag skulle vilja svara Per Unckel.

Anf. 171 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Jag avser inte att gräla med Helge Hagberg om relationerna mellan kunskaper och färdigheter. Men det svar han gav mig på frågan om relationerna mellan den typ av kunskaper skolan skall förmedla och arbetslivserfarenheten vid inträde till högre utbildning gav åtskilliga bevis för

vad socialdemokratin uppenbarligen menar, eller rättare sagt inte menar, med den text man har formulerat i utskottets betänkande.

Som Helge Hagberg säkerligen väl vet är ett av de grundläggande bekymren inom ramen för den högre utbildningen att eleverna inte har tillräckligt av de kunskaper som skolan förmedlar vid inträdet, bl. a. på grund av det antagningskineseri där arbetslivserfarenheten är en väsentlig ingrediens. Det vill Helge Hagberg ge ökad tyngd, och det måste rimligen leda till att den typen av kunskaper skolan har i uppgift att förmedla kommer att få minskad tyngd. 100 är trots allt 100 och inte mer.

Detta innebär, såvitt jag kan förstå, herr talman, att när socialdemokraterna försöker hävda att man i allt väsentligt instämmer i moderaternas krav, så är det tal och spegelfäkteri, därför att när detta prövas mot verkligheten viker man från de stolta fraserna.

Jag noterar dessutom att Helge Hagberg avstod från att kommentera hur det kunde komma sig att kunskaperna fick vika när de ställdes mot jämställdheten. Man kan väl inte hävda, herr talman, att kunskaperna står främst, om de får stryka på foten så fort de stöter på jämställdhetsambitioner. Fakta i målet är dess värre att åtskilliga elever på grundskolans högstadium som skulle vilja ha en praktiskt inriktad utbildning i dag inte kan få det, därför att den typen av utbildning inte får organiseras på grund av att den ofta tilldrar sig intresse huvudsakligen från det ena eller det andra könet. Detta tycker, herr talman, utskottsmajoriteten är fullständigt i sin ordning. Visserligen säger man att det ankommer på skolan att se till att könsojämlikheterna utjämnas – och det tycker jag också. Men så länge olikheterna finns där får de inte motivera att utbildning som eleverna faktiskt behöver över huvud taget inte skall få komma till stånd.

Helge Hagberg försökte ta sig ur detta dilemma genom att citera en minister i en samlingsregering från 1940. Om det är detta socialdemokratin har att anföra till sitt försvar i 1980-talets skoldebatt, tycker jag synd om de elever skolan skall fostra. Vi behöver nu se fram mot de krav som ett nytt och föränderligt samhälle ställer, och då är det dess värre så att kunskapskravet har fått stryka på foten.

Anf. 172 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Det är inte så att vi eftersätter kravet på kunskaper för att vi vill upprätthålla jämställdheten i utbildningen. Erfarenheten visar att vi med små förändringar kan göra kurser, som anordnas, attraktiva också för det andra könet, som har svårare att anmäla sig till kursen utan dessa förändringar. Att döma av Per Unckels första inlägg tycks han mena att om vi bara satsar på ett mål, kunskap, lyckas vi klara alla problem i skolan. Det är inte så enkelt. Det är mycket mer komplicerat. Vi har en skola i dag som förmedlar kunskaper som ingen skola tidigare har kunnat göra – det är alldeles klart. Det är en bred och djup utbildning som skolan förmedlar, och de som går ut ur dagens skola har mycket bra kunskaper och står sig mycket fint i konkurrensen också internationellt sett.

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

Tredje vice talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 173 BIRGITTA RYDLE (m):

Herr talman! Jag skall i mitt inlägg uppehålla mig vid de moderata reservationerna nr 3, 8 och 9.

Skoldebatten har, som tidigare har sagts här, under de senaste veckorna verkligen blossat upp, främst med anledning av Adolf Fredriks och andra skolors med speciell inriktning vara eller icke vara i Stockholm. Det är ett hälsotecken att reaktionerna mot en strypning av överlevnadsmöjligheterna för skolor som avviker från det socialistiska rikriktningsmönstret är så starka.

Jag vill – mot bakgrund av det starka engagemanget från elever, föräldrar och lärare – dra en parallell mellan den debatten och den som har förts, och förs, kring de s. k. blockbetygen. Den har försiggått vid flera tillfällen här i kammaren. Och den måste fortsätta att föras, inte minst efter vad som återgetts i pressen om ämnesbetygens öde. Av pressreaktionerna att döma tycks man ha fått uppfattningen att blockbetygen en gång för alla skulle vara avskaffade. Men så är det ju inte. Att den nuvarande skolministern bl. a. i budgetpropositionen har sagt att betyg måste sättas efter hur undervisningen faktiskt bedrivits, inte efter hur den borde eller kunde ha varit, betyder inte att detta skall gälla allt framgent. Med det uppdrag han gett till SÖ att vidta åtgärder för att stimulera en snabb – jag understryker snabb – förändring av arbetssättet i orienteringsämnen på grundskolans högstadium i riktning mot ett ämnesövergripande sådant är det ju tvärtom meningen att ämnesbetygen skall avskaffas. SÖ skall, som Helge Hagberg tidigare upplyste om, till regeringen senast den 1 mars 1986 redovisa en bedömning av när övergången till detta ämnesövergripande arbetssätt kan förväntas vara genomförd.

Det är alltså endast övergångsvis i avvaktan på en sådan förändring som vissa undantag medges från Lgr 80:s tim- och kursplaner så att betyg kan få sättas i varje enskilt ämne efter beslut av rektor eller, efter rektors bemyndigande, av arbetsenhetskonferensen. Den socialdemokratiska regeringens inriktning är alltså en slutgiltig övergång till enbart sammanfattningsbetyg i de samhällsorienterande och naturorienterade ämnena. Det är inte svårt att tänka sig att denna övergång är ett första steg på vägen mot ett fullständigt avskaffande av betygen i grundskolan.

Enligt moderata samlingspartiets uppfattning strider den tolkning statsrådet gör av läroplanen mot riksdagens beslut.

Helge Hagberg sade i sitt anförande att blockbetygen var förutsatta i läroplanen. Jag hävdar att blockbetygen icke är förutsatta i läroplanen. Det framgår inte på något sätt av Lgr 80 att ämnesövergripande undervisning är det enda rekommenderade sättet att driva undervisning på. Tvärtom sägs det att lärare och elever gemensamt kan välja mellan olika sätt att disponera stoffet, där varje sätt har sina speciella för- och nackdelar. Sätten som åsyftas är ämnesbunden och ämnesövergripande undervisning. På s. 42 i läroplanen står "Ämnesbunden undervisning utesluter på intet sätt att stoffet grupperas

i enheter som är omedelbart gripbara för eleverna ---.”

Självklart är det viktigt med en samverkan över ämnesgränserna. Men att inslag från olika ämnen kan studeras samlat betyder inte att man inte skall kunna avgöra till vilket ämne olika huvudmoment i kursplanerna hör. När det gäller samverkan är det viktigt att påpeka, att det i läroplanen talas om samverkan inte bara mellan ämnen inom de vedertagna blocken, utan också med andra ämnen utanför blocken. Skall man få den verklighetsanknytning som vi alla eftersträvar, måste samverkan mellan olika ämnen på skolschemat ges stor bredd.

Vill man studera – som olika ämnesföreträdare framhåller i ett öppet brev till skolministern i DN den 14 mars – t. ex. friskvård, kan det vara lämpligt att låta NO-ämnet biologi samverka med hemkunskap och idrott. Gäller studiet teknikens utveckling bör kanske orienteringsämnena teknik och historia samverka med svenska och slöjd. Skall detta då leda till att man väger samman prestationerna i dessa ämnen med varandra i ett sammanfattningsbetyg? Naturligtvis inte.

Det finns också många inslag i de enskilda ämnena som inte går att infoga i samverkansprojekt utan måste studeras ämnesvis. Det kan röra områden som inte kan gås förbi med tanke på att eleverna måste ha dem som grund för fortsatta studier i gymnasieskolan. Det är också stora praktiska svårigheter med en långt driven integration. För att ett övergripande arbetssätt skall kunna användas i orienteringsämnena krävs antingen att två eller flera lärare arbetar i arbetslag eller att en och samma lärare är behörig i samtliga fyra i blocket ingående ämnen.

Många lärare känner tvekan inför att arbeta i arbetslag, och ingen skall behöva tvingas till ett arbetssätt man inte anser sig kunna fullfölja på ett kvalitativt fullgott sätt. Lärarnas ämneskompetens och pedagogiska kunnande är en absolut förutsättning för att eleverna skall kunna få de goda kunskaper och färdigheter som skollagen föreskriver. Det är ett uttryck för bristande respekt för kunskap och kompetens att låta lärare åta sig undervisning i ämnen som de inte är utbildade för. Detta kan medföra allvarliga konsekvenser för utbildningens kvalitet.

Samordningen av undervisningen i de enskilda orienteringsämnena får inte utformas så att ämnesgränserna och sakinnehållet tunnas ut.

Vi moderater anser att det är självklart med betygsättning i varje enskilt ämne, även efter utgången av läsåret 1985/86. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 3.

Så till reservation nr 8. En hel del av innehållet i denna reservation har redan tagits upp. Den rör tillvalsblocket, där olika kurser kan komma i fråga och där dessa skall vara så inriktade att de inte kan förutses få en sned könsfördelning.

Utöver det som har sagts tidigare vill jag lägga till ytterligare några synpunkter när det gäller just den här reservationen. Jag vill för Helge Hagberg extra noga understryka följande mening: Jämställdhetsmålet i undervisningen är viktigt. Men det förhållandet att organiserandet av en tillvalskurs i förstone möjligen ensidigt skulle locka antingen flickor eller

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

pojkar får inte tas till intäkt för att kursen inte alls anordnas. Tvärtom måste en sådan kurs ses som en utmaning för syofunktionärer och klassföreståndare att verkligen se till att elever av båda könen intresseras att delta. Hur skall man annars kunna påverka elever att bryta könsbarriärerna? Att inställa eller inte inrätta kurser konserverar sådana attityder som vi alla är ense om måste bekämpas. Dessutom måste kunskapsmålet, vilket har debatterats, vara det som sätts främst.

Jag yrkar bifall till reservation nr 8.

I reservation nr 9 framför vi moderater en annorlunda syn på temastudierna på grundskolans högstadium än den som utskottsmajoriteten har.

De tolv stadieveckotimmar som gäller som riktvärde för fördjupningsuppgifter måste utnyttjas effektivt för att på bästa sätt komma eleverna till del. Temastudierna bör ge eleverna tillfällen till ordentlig fördjupning inom deras speciella intresseområden och leda till goda kunskaper. Då kan de bli ett led i ett individuellt studieprogram anpassat till den enskilde eleven som förberedelse för vidare studier inom olika specialområden eller för inträde på arbetsmarknaden.

Jag yrkar bifall till reservation nr 9. Dessutom yrkar jag bifall till reservationerna nr 1, 5, 6, 7, 11, 12, 14 och 16.

Anf. 174 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Birgitta Rydle har tagit upp blockbetygen, jämställdheten och temakurser.

När det gäller blockbetygen och undervisning i block i olika ämnen har moderaterna tydligen den ståndpunkten att vi skall ha undervisning i varje ämne och betyg i varje ämne. Detta skall alltid gälla, och vi skall inte åstadkomma någon ändring på den punkten. Vi får respektera att moderaterna har den uppfattningen. Vi andra har den uppfattningen att det vore bra om man också försökte sig på att stimulera fram ämnesövergripande arbetssätt på högstadiet när det gäller orienteringsämnena. Där har majoriteten sagt, att om man arbetar ämnesövergripande, bör också betygen sättas på det sättet. Folkpartiet har inte ställt upp på detta. Man är med på ett ämnesövergripande arbetssätt men vill ha betygen satta i varje ämne. Det får man också respektera.

Birgitta Rydle kom fram till att jämställdheten får vika, om det inte går att uppfylla de andra krav som man har för att t. ex. anordna en kurs. Men det visar sig, säger jag, att man i regel kan anordna kurser. Med bara små förändringar kan man göra en kurs attraktiv också för det andra könet, så att man får målet om jämställdhet att fungera.

Temastudier är fullt möjliga att klara i nuvarande organisation. På den punkten tycker jag att moderaterna har reserverat sig i onödan.

Anf. 175 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag är glad att konstatera att det är vi moderater som står på elevernas, föräldrarnas och lärarnas sida när det gäller den framtida utformningen av betygen i orienteringsämnena. Vi är alltså de enda som

håller fast vid vad som står i läroplanen om att undervisningen skall få bedrivas ämnesuppdelat. Och vi håller fast vid att det skall få göras även efter 1985/86. Vi anser att det är en frihet som är viktig för att elever och lärare tillsammans skall nå målet för undervisningen på det sätt som de själva finner bäst. Kommer man med förslag till inskränkningar i detta, frångår man verkligen läroplanen och intentionerna i den och styr undervisningen i en mycket olycklig riktning.

Ett samband mellan ämnena betyder inte enhet. Grundkunskaperna i de enskilda ämnena är ju en förutsättning för att eleverna skall få den helhetssyn som eftersträvas.

Beträffande jämställdhet får jag fråga Helge Hagberg: Hur skall man kunna påverka eleverna att bryta könsbarriärerna om man ständigt ger vika för att en kurs i förstone bara lockar ettdera könet? Är rätta vägen den att ställa in och inte inrätta kurser, om det bara är flickor eller pojkar som söker från början? Är det inte bättre att i stället försöka påverka attityderna för att nå jämställdhetsmålet?

Anf. 176 HELGE HAGBERG (s) replik:

Herr talman! Min erfarenhet är att man inte i någon högre grad ställer in kurser på grund av att det är för få av det ena könet som är anmälda till dessa. Tvärtom kan man genom olika förändringar i kursuppläggningsen ofta stimulera också det andra könet att anmäla sig, så att kursen blir av.

Beträffande undervisningssätt och arbetsformer sade Birgitta Rydle att hennes parti står på elevernas och föräldrarnas sida. Det vill vi alla göra. Vi vill alla säga att vi står på elevernas och föräldrarnas sida.

Vi har gjort en ganska fri övergång när det gäller att pröva arbetssätt för hur man i de enskilda orienteringsämnena vill lägga upp undervisningen i skolan framöver.

Vi vill inte förbjuda blockbetygen, men vi vill heller inte tvinga fram en sådan ordning. Vi vill låta skolan själv utveckla ett mönster och låta den komma fram till en bästa lösningen. Jag undrar om inte det är positivare, och ger mera för eleverna, lärarna och personalen, om vi låter detta utvecklas fritt, utan att vi förbjuder den ena eller den andra formen. Skolan får alltså själv pröva sig fram. Man skall ändå veta att principen är att arbetssättet styr betygen. Vet man detta och har man en negativ inställning till blockbetygen, går man inte in för ämnesövergripande undervisning utan håller sig till en undervisning i varje ämne för sig. Enkelt är det, och det skall vara enkelt.

Sedan vi passerat mitten av detta årtionde får vi se vilka erfarenheter som finns och vilka uppslag de fria och öppna försöken har lett till. Då får riksdagen möjlighet att återigen ta ställning. Då kanske Birgitta Rydle och jag fortsätter den här debatten.

Anf. 177 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Jag vill med anledning av vad Helge Hagberg sade konstatera att det uppdrag som regeringen gett till skolöverstyrelsen är menat att tvinga

fram ett annat och enahanda arbetssätt på högstadiet. Det kallar jag för en styrning, och vi vill inte vara med om det. Jag tycker inte heller att man skall behöva förändra en uppläggning av tillvalskurserna för att få en jämnare fördelning av sökandet. Jag tycker att man skall angripa det problemet på sådant sätt att man kan påverka attityderna hos eleverna. Man skall ge syo-konsulenter och andra chans att påverka attityderna.

Anf. 178 GÖRAN PERSSON (s):

Herr talman! Får jag ställa en fråga till Birgitta Rydle: Om det finns skolor, elever, föräldrar, lärare och skolledare som vill arbeta ämnesövergripande och ha ett blockbetygssystem, skall de då få ha det – ja eller nej? Det är en ganska enkel fråga att svara på mot bakgrund av de stolta deklARATIONER om frihet och betyg som Birgitta Rydle nyss givit uttryck för.

Man blir faktiskt litet fundersam över den vildsinta moderata agitationen från talarstolen. Det är inte särskilt länge sedan som den nya läroplanen trädde i kraft, precis som utskottets vice ordförande Kerstin Göthberg sade. Det är bara det att den läroplanen är signerad av Britt Mogård. Den har börjat verka den 1 juli 1982. Nu hör vi från riksdagens talarstol våldsamma attacker mot den läroplanen. Samtidigt hör vi moderaterna tala om att vi skall ge barnen och lärarna arbetsro. Det är vi alla överens om. Men skall vi uppfatta detta på så sätt att moderaterna nu vill ändra på den läroplan som gäller för grundskolan, eller står ni fortfarande för den? Detta borde Per Unckel kunna svara på, för det är också en ganska enkel fråga att ta ställning till. Gäller Britt Mogårds skapelse fortfarande, eller vill ni ändra på den – ja eller nej?

Jag skall nu övergå till att kommentera några av de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet. Helge Hagberg och jag har delat upp betänkandet så att han har tagit upp reservationerna 1–9, och jag skall ta upp reservationerna 10–16.

Reservation 10, en folkparti- och centerreservation, behandlar anslaget till skolöverstyrelsen. Där har vi olika synsätt. Vi hävdar att den anslagsberäkning som regeringen har gjort i budgetpropositionen är riktig, i reservationen menar man att anslaget skall vara lägre. Reserverna vill ta bort 745 000 kr.

Detta handlar om tolv tjänster på skolöverstyrelsen, där innehavarna är tjänstlediga eller sjukskrivna, men de kan mycket väl komma tillbaka under arbetsåret. Reserverna vill ta bort medlen för de tjänsterna. I budgetpropositionen vill man gardera sig för att dessa människor eventuellt kan återkomma och anvisar medel för sex av tjänsterna.

Anslaget är inte betecknat som förslagsanslag, vilket betyder att de pengar som finns på anslaget också skall räcka för att täcka verksamheten. Vi tycker att det är en rimligare budgetteknik att anslå de pengar som kan komma att gå åt på anslaget. Där skiljer vi oss från de reserver i folkpartiet och centern som har presterat skrivningen i reservation 10. Detta är i och för sig ingen större politisk fråga, utan det rör sig om olika synsätt på budgettekniken.

Vidare finns en gemensam borgerlig reservation, nr 11, som handlar om skolinformatorerna. Ett utmärkande drag i skolans utveckling under 1970-talet har varit just skolans strävan att öppna sig mot närsamhället i allmänhet och arbetslivet i synnerhet.

Detta har mött ett mycket gott gensvar. Många människor har kommit till skolan, ställt upp och medverkat. Framför allt har de fackliga organisationerna känt ett mycket stort ansvar – i särskilt stor utsträckning LO och TCO. De har i nästan varje kommun organiserat en verksamhet kring skolinformationen. Det har tagits fram människor ute på arbetsplatserna som är beredda att gå in i skolan och delge eleverna och lärarna sina vardagliga och praktiska erfarenheter.

Detta kräver naturligtvis utbildning – om verksamheten skall få kvalitet och kontinuitet. För den sakens skull finns ett anslag upptaget på 2 milj. kr. Nu sägs i reservationen, att eftersom det för budgetåren 1977/78–1979/80 utgick sammanlagt 6 milj. kr. för detta ändamål, behövs inga pengar nu. Det är ett ganska underligt resonemang. Denna verksamhet förnyas naturligtvis ständigt, nya människor kommer in, nya människor skall ha utbildning. Då behövs givetvis också nya pengar.

Men här hamnar vi som vanligt i en position där vi delar oss, och vi står ensamma om att försvara den rätt vi vill ge människor att också faktiskt komma in i skolans arbete med närsamhällets erfarenheter. Det kräver instrument och resurser – och det är vad det här handlar om.

Jag yrkar avslag på reservation 11.

Reservationerna 12 och 13 behandlar anslagsstorlek, och det finns ingen anledning att kommentera dem, eftersom de knyter an till tidigare reservationer och är beroende av dem.

Däremot är reservation 14 intressant. Det är en moderat reservation, som behandlar de regionala planeringsråden eller, enklare uttryckt, de regionala SSA-råden. Stryk dem, de behövs inte, säger moderaterna. Men det är också ett ganska märkligt ställningstagande. Riksdagen var nämligen enig när vi bestämde att vi skulle bedriva försöksverksamhet med planeringsråd. Den verksamheten pågår fortfarande och är ännu inte utvärderad. Men innan den utvärderingen är gjord säger moderaterna: Ta bort de regionala planeringsråden! De behövs inte.

Menade inte moderaterna allvar med sitt ställningstagande då de var med om att införa den här försöksverksamheten? Eller tycker de att det inte ens är intressant att utvärdera den? Här byter moderaterna återigen fot. Uppenbarligen är de inte att lita på i det här sammanhanget.

Jag kan ge ett ganska konkret exempel på vad den här verksamheten betyder. Länskolnämnderna beslutar numera om gymnasieskolans organisation. Den skall naturligtvis avspegla det behov av utbildning som finns i länet, framför allt på den yrkesinriktade sidan.

Det är då oerhört väsentligt att man, innan man gör en sådan planering, har ett samråd med de människor som finns ute i näringslivet som är företrädare antingen för arbetsgivare eller för löntagare. I det sammanhanget kommer de regionala planeringsråden in. Jag vill nog påstå att

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

planeringsråden har blivit ännu tyngre än tidigare tack vare de beslut som nyligen har fattats om länsskolnämndernas förstärkta ställning i samband med gymnasieskolans planerings- och organisationsbeslut. Mot den bakgrunden är det en gåta för mig att moderaterna inte ens vill avvakta utvärderingen av denna försöksverksamhet utan bara säger: Stryk den, den behövs inte.

Det finns i och för sig en linje i moderaternas handlande. Den linjen har ni som följt debatten i kväll observerat. I föregående ärende, då Ingvar Johnsson debatterade med Gunnar Hökmark, hade vi att diskutera anslagen till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Tag bort dem, sade moderaterna. Sedan gällde det anslagen till skolinformatörerna. Tag bort dem, sade moderaterna. Nu är det fråga om planeringsråden, dvs. arbetsmarknadens parters möjligheter att påverka utvecklingen. Tag bort dem, säger moderaterna.

Linjen är tydlig. Den kan inte markeras på ett klarare sätt. Men den kommer vi bestämt att motsätta oss i alla sammanhang. Skolan skall vara öppen mot närsamhället och mot arbetslivet. Då måste vi också vara beredda att ta konsekvenserna härav och ge arbetslivets företrädare möjligheter att komma in i skolan. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 14.

Skolledarutbildningen tar centern upp i en reservation. Reservationen är inte särskilt spetsig. Vad man vill är att regeringen skall ges till känna en utvärdering som en amerikansk forskargrupp har gjort rörande denna utbildning. Nu vet vi som har följt utbildningen att den är väldigt deltagarstyrd. Det är en fin utbildning. Den läggs upp efter deltagarnas önskemål och behov. Den skolledarutbildning som vi nu har har naturligtvis förändrat sig hela tiden. Den började 1976, om jag inte missminner mig, och skall vara fullföljd någon gång i slutet av 1980-talet. Självklart skall den utvärdering eller undersökning som görs i anslutning till den beaktas i det fortsatta arbetet. Vi tycker därför att det är en överloppsgärning att ge regeringen detta till känna. Mot den bakgrunden avstyrks centerreservationen.

Det finns även en gemensam borgerlig reservation, som rör fortbildningen i ämnet religionskunskap. Även på detta område vill jag säga att vi har en ny ordning, som ännu inte har varit i kraft ett fullt läsår. Bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 1982. Riksdag, regering och skolöverstyrelse skall lägga fast de centrala riktlinjerna och ramarna för denna verksamhet. Man talar om vilka villkor som gäller för ledighet och för lön. SÖ skall informera skolan om det utbud som finns och vilken prioritering som gäller. Det har SÖ gjort. Det har man visat oss. Högskolan skall arrangera kurserna. Det har den gjort. Det utbudet finns. De lokala skolstyrelserna skall fatta beslut om vem som skall gå och vilken utbildning det gäller.

Denna typ av reform känner vi igen från andra skolområden. Jag tycker nog att det är litet kläna decentralister, som redan första året säger att detta inte går bra och att riksdag och regering måste hoppa in och komma med en pekpinne åt kommunerna att följa de centrala rekommendationer och regler som här gäller. Jag tror att kommunerna ändå gör det. Men låt dem få

åtminstone ett eller två fulla år på sig, innan riksdagen hoppar in med sin pekpinne. Med stöd av de erfarenheter som vi har när det gäller det decentraliserade beslutsfattandet på andra områden i skolan tror jag att kommunerna är fullt mogna att ta sitt ansvar också på detta område. Mot den bakgrunden avstyrks den borgerliga reservationen om att man skall gå in med en pekpinne redan innan det första året har gått.

Detta var de reservationer, herr talman, som jag hade att kommentera. I övrigt instämmer jag i vad Helge Hagberg har sagt och yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 179 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Göran Persson hävdade att moderaterna från talarstolen i dag gått till våldsamma angrepp mot den läroplan för grundskolan som signerats av Britt Mogård. Hade Britt Mogård alltså varit ledamot av denna kammare, hade hon säkerligen känt sig rörd till tårar av den Perssonska omfamningen.

Vad handlar nu den våldsamma attacken mot läroplanen om? Jo, först handlar den om betygen, om kvartsamtalen och om intagningen till gymnasiet på höstterminsbetygen, samtliga tre punkter som moderata samlingspartiet genom hela läroplansarbetet med kraft har betonat.

Reservationerna handlar vidare om integrationen, som Birgitta Rydle har talat om för högstadiets del, en fråga där socialdemokraterna nu begär riksdagens sanktion för ett uppenbart brott mot den läroplan som Göran Persson nyss så hjärtligt omfamnade. Hade återigen läroplansförfattaren alltså varit ledamot av denna kammare, är jag inte alldeles säker på att hon hade känt sig så lycklig över den Perssonska tolkningen av hennes egna ord.

Herr talman! Vidare handlar de moderata reservationerna om tillvalen och om teman, gamla moderata ståndpunkter, kända sedan länge under läroplansarbetet och syftande till att ge eleverna de valmöjligheter som socialdemokratin alltså förvägrar dem. Vad är nytt?

Och så handlar de moderata reservationerna om kunskaper och färdigheter – en medveten tillspetsning som vi har velat göra för att se vad som verkligen ligger bakom det yviga talet från inte minst socialdemokratin om att kunskaperna nu skall ges företräde. Jag beklagar att den här debatten har visat att det var åtskilligt av högstämt tal och litet av konkret innehåll i de socialdemokratiska parollerna.

Jag tror att vi skall erkänna, Göran Persson, att det finns brister i skolan i dag. De 10 % som ramlar ur högstadiet gör det inte av en tillfällighet, utan de gör det därför att de finner otillfredsställelse med den undervisning som skolan kan erbjuda. Det är vår skyldighet att ta tag i dessa grupper och hjälpa dem till en meningsfull start i livet.

Till sist, herr talman! Skolan skall vara öppen för närsamhället, säger Göran Persson. Ja, det skall den vara. För oss är skolans öppenhet till närsamhället lika med att vi t. o. m. vill låta eleverna genom en utbyggd lärlingsutbildning få utbildning i det närsamhälle Göran Persson vill öppna

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

skolan till. Förstår jag tidningsuppgifterna rätt, är socialdemokratin emot detta. Socialdemokratin kontakt – litet tillspetsat – med närsamhället inskränker sig till relationerna med närmaste fackförningskontor.

Anf. 180 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Göran Persson sade att det inte är någon stor politisk fråga som tas upp i reservation 10. och det är det heller inte. Det är inte heller någon särskilt stor ekonomisk fråga i och för sig. Men tror inte Göran Persson ändå att om SÖ hade "befarat" att de personer som är tjänstlediga skulle komma tillbaka, man då hade tagit tillfället att äska medel för tjänsterna?

När man nu så klart har sagt ifrån att de här personerna inte kommer tillbaka, tycker jag nog att regeringen med öppna armar borde ha tagit emot de 745 000 kronorna, för det finns alltid en massa områden där de kan komma till nytta.

Sedan några ord om skolinformatorerna, som vi har berört i reservation 11. Jag delar helt och hållet den uppfattning som Göran Persson framför, att skolan tillräckligt länge har varit en sluten värld och att det är viktigt med öppenhet gentemot närsamhället och en klar samarbetsvilja när det gäller arbetslivet. Jag tror att elevernas relationer till de teoretiska utbildningarna blir mycket bättre och klarare om man har den kopplingen till arbetslivet.

Men här är det också fråga om pengar. Man har ju haft en ganska stor utbildning under rätt många år, och man har också fått ett nytt anslag när det gäller kommunernas uppföljningsåtgärder, där man har möjlighet att använda just den här formen av utbildning. Därför tycker jag att det finns all skäl att man gör just den prioriteringen.

Göran Persson tyckte att det var ganska onödigt att vi tog upp frågan om skolledarutbildningen. Han menade att det var alldeles klart att man fullföljer detta. Det är vi naturligtvis medvetna om. Vi vet emellertid att skolledarna under senare år fått både förändrade och utökade arbetsuppgifter. Jag tycker att det då finns skäl att titta litet grand framåt: vad finns det för behov när det gäller denna utbildning. Den lilla utvärdering som gjorts visar på ganska många områden där man behöver göra insatser. Det hade varit av värde att man sett litet framåt i det sammanhanget.

Så till frågan om personalutbildning i religionskunskap. Göran Persson säger att vi här inte skall gå in med pekpinna, och det har vi aldrig tänkt göra. Men faktum är att denna utbildning inte blivit vad man en gång tänkte att den skulle bli. Det tillhör faktiskt SÖ:s uppgifter att följa upp intentionerna i läroplanen, och detta är en del av förverkligandet av läroplanen på detta område.

Anf. 181 BIRGITTA RYDLE (m) replik:

Herr talman! Göran Persson ställde en fråga till mig, och jag skall svara mycket kort. I motsats till den socialistiska synen är valfrihet för den enskilda människan ett honnörsord för oss moderater. Det är den valfriheten vi vill slå

vakt om även när det gäller skolorna. Lärare och elever skall ha frihet att välja hur de vill utforma undervisningen. De skall inte tvingas att använda ett centralstyrt arbetssätt.

Anf. 182 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Birgitta Rydle borde kanske läsa den moderata reservationen 3, som slutar på följande sätt: "Några blockbetyg bör alltså inte kunna komma i fråga varken före eller efter läsåret 1985/86." Nu säger hon här att elever och lärare själva skall få komma överens om hur man skall organisera det – vi skall inte ha någon centralstyrning. Men om det nu är så, Birgitta Rydle, att man vill ha den här typen av undervisning och den här typen av betygsättning, skall man då inte få ha det? Hur stämmer det här med det moderata resonemanget om frihet och betyg? Inkonsekvensen lyser ju lång väg.

Jag ställde en enkel fråga till Per Unckel. Han var mångordig i sitt inlägg, men han svarade inte på frågan. Den löd kort och gott: Står moderaterna fortfarande fast vid den läroplan som signerades av Britt Mogård? Att Britt Mogård skulle ha blivit rörd om hon hört mig betvivlar jag kanske inte. Men det är dock så att vi antog den här läroplanen efter en ganska omfattande debatt. Det fanns anledning att vara kritisk mot Britt Mogård på en lång rad punkter, men när vi kom till beslut var vi i stort sett eniga. Vad som nu håller på att hända är att moderaterna mäter sig ur den gemenskapen för att profilera sig i dessa frågor. Det var så sent som för knappt ett år sedan som läroplanen började gälla. Då är frågan verkligen aktuell om ni vill ge eleverna och lärarna arbetsro. Står ni alltså fast vid läroplanen?

Det är viktigt att fråga detta, eftersom det här ytliga moderata talet om kunskap strider så klart mot den svenska skoltraditionen och mot det bildningsideal som ligger till grund för den svenska skolan och som så förträffligt formulerades av Gösta Bagge när han sade att det är fostran i ordets vidaste och djupaste mening som skolan skall syfta till. Står ni inte fast vid den ståndpunkten, Per Unckel? Man blir utan tvivel litet skrämmd när man hör Per Unckel tala från talarstolen. Han påpekade att det där sades 1940 och att det nu är 1980, så det gäller inte.

Det är minsann en ganska konstig ståndpunkt att inta i en debatt, särskilt som man gör anspråk på att företräda det som står för tradition här i samhället. Jag vill nog påstå att det är viktigt att vi slår vakt om den bildningstradition som finns inom det svenska skolväsendet. Det är, som Gösta Bagge sade, fostran i ordets vidaste mening det handlar om.

Står ni för det fortfarande, Per Unckel, eller vill ni förlacka debatten på så sätt som ni förut har antytt i tidigare inlägg? Ett svar på de båda frågorna vore ganska fint att få.

Anf. 183 PER UNCKEL (m) replik:

Herr talman! Utskottsmajoritetsfronten i kunskapsfrågan får allt djupare sprickor. När den här debatten började, var utskottsmajoriteten nämligen, fick man höra från denna talarstol, alldeles enig med moderaterna, och det

var helt onödigt för moderaterna att reservera sig. Nu visar det sig att den kunskapssyn jag har gett uttryck för av Göran Persson anses strida mot svensk skoltradition.

Majoritetens bör kanske inkallas hit för att komma överens om vad majoriteten faktiskt menar.

Vi står fast vid vad vi har skrivit i vår reservation. Om Göran Persson gör sig omaket att läsa den skall han finna att det där uttalas krav på goda baskunskaper – utrymme för bildning för alla – men därutöver någonting som sorgfälligt undviks i majoritetens beskrivningar, nämligen ett rejält utrymme för individuell anpassning – det som skolan i dag inte i tillräckligt stor utsträckning förmår leva upp till.

Står moderaterna fast vid läroplanen för grundskolan, frågar Göran Persson, och är det så att vi är beredda att ge skolan den arbetsro som skolan enligt Göran Persson behöver?

Jag håller med om att skolan behöver arbetsro. Men i de delar där skolan i dag inte förmår leva upp till de krav elever och lärare och föräldrar har rätt att ställa, är det vår skyldighet att se vilka förändringar vi kan erbjuda för att den bättre skall svara mot de krav som människor faktiskt har rätt att ställa på den.

Vi har listat de krav på förändringar av skolan som vi har – det är våra reservationer. I alla andra delar ställer vi upp bakom läroplanen.

Ger socialdemokratin, Göran Persson, för sin del inget svar till alla dem som i dag inte anser sig få en hygglig utbildning? Är ert svar till dem bara att de får ta den utbildning som bjuds?

Anf. 184 GÖRAN PERSSON (s) replik:

Herr talman! Per Unckel sade i sitt tidigare inlägg att 10 % slås ut från grundskolan. Jag tror att det finns anledning att varna för den siffran. Man bör vara försiktig med den typen av sifferuppgifter. Den delegation som statsrådet nu har tillsatt har ju i uppdrag att titta på just den uppgiften. Det finns mycket som talar för att den inte är riktig, så vi skall nog vara försiktiga med att sprida den vidare från kammarens talarstol.

Jag är glad att Per Unckel ändå i sitt svar till sist anslöt sig till läroplanen, med vissa små undantag. Det gör ändock att det jobb som vi har lagt ner tidigare här i kammaren på att försöka enas om en väg för den svenska skolans utveckling fortfarande har en bred uppslutning. Det vore rätt skönt om moderaterna också anpassade sin agitation därefter. Det vore mer klädsamt än att stå upp och bilda front mot samtliga övriga partier och låtsas som om man inte haft någonting att säga till om i skolan under de senaste åren.

Är man inte nöjd med utvecklingen, skall man komma ihåg att moderaterna inte bara skrev läroplanen – de hade också skolministerposten under ganska många år. Varför gjorde ni ingenting åt de här sakerna då? Det kan man fråga sig.

Men, som sagt: Per Unckel kom efter mycket om och men under den här debatten fram till den ståndpunkten att han i huvudsak står bakom

läroplanen. Det är ganska bra gjort av Per Unckel att svänga så pass kraftigt från det första inlägg som han här höll från kammarens talarstol, då det mesta i dagens skola målades i svart. Det är skönt att kunna konstatera det.

Slutligen skall man kanske, apropå bildningsdebatten, notera att Per Unckel inte kommenterade mitt Gösta Bagge-citat, som uttryckte det bildningsideal som har varit tradition i svenskt skolväsende. Det är kanske lika så gott det. Han skulle naturligtvis hamna i en hopplös debattsituation, mot bakgrund av den debatt om enbart kunskaper som han har velat föra här i kväll och som moderaterna i utskottet har anslutit sig till. Det vore bra, Per Unckel, om ni studerade litet av svenskt skolväsendes historia också och inte enbart ägnade er åt en politisk show, som syftar till slå in kilar när det gäller sådant som vi i denna kammare har varit överens om och som har varit till gagn för svenskt skolväsende.

Tredje vice talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 185 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 18, som nu diskuteras, behandlas bl. a. en partimotion från oss i centern om betyg i orienteringsämnen på grundskolans högstadium.

Av denna framgår att vi inte är negativa till den övergripande undervisning som i Lgr 80 förordas när det gäller de ämnen som ingår i den samhällsorienterande gruppen och de som ingår i den naturorienterande gruppen.

Men vi understryker i vår partimotion att vi redan nu vill slå fast att betyg i enskilda orienteringsämnen skall kunna sättas i fortsättningen, också efter läsåret 1985/86. Vi säger nej till den omprövning som propositionen aviserar och som Helge Hagberg bekräftade i sitt inlägg här.

Den debatt som har varit om de sammanfattande betygen kan man inte bortse från. Det är ingen skam att som politiker låta sig påverkas av de tungt vägande skäl som framfördes i debatten i höstas.

För egen del vill jag gärna deklarerera att den ståndpunkt som centerns partimotion återspeglar fanns starkt företrädd i vårt parti på ett tidigt stadium.

Grunden för den här ståndpunkten är att vi anser att integration mellan olika ämnen kan vara bra – ett arbetsområde kan ibland rent av pocka på en ämnesövergripande behandling – och att läroplanen förtjänstfullt framhäver detta och pekar på det som ett förnyande moment i undervisningen.

Men för att detta pedagogiska grepp skall komma till sin rätt och för att man ur det skall kunna utvinna positiva inslag, måste det finnas ett rikligt tilltaget utrymme för den pedagogiska friheten.

Det är rent av så, att varje form av utifrån kommande pedagogiskt tvång försämrar den miljö som man vill skall vara förändringsvänlig, progressiv och öppen för möjligheter, experiment och sökande.

Man kan då fråga sig om inte läroplanen på sätt och vis är ett tvång. För min del vill jag hellre se den som en hjälp på vägen, som ett incitament eller en

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

inspirationskälla. Jag uppfattar den inte som ett kommandoord om taktmässig förflyttning i raka led under noggrann marsch, inte som en generalorder uppifrån.

Skulle den upplevas som ett tvångsinstrument, som ett sätt att påtvinga lärare och elever metoder och grepp som saknar sanktion och inre motivation, skulle den motverka sitt eget syfte och komma i strid med sig själv.

Därför är den enda möjliga och rimliga synen på läroplanen att den ute på skolorna upplevs som ett positivt hjälpmedel för lärare och elever. Den får inte uppfordra till protest och demonstration, utan till frihet att skapa och att söka förverkliga läroplanen på ett sådant sätt att den inte hämmar de tusen blommor som måste få blomma. Den risken finns, om läroplanen uppfattas som alltför doktrinär och ensidig, om man sätter upp tidpunkter då en så mångfasetterad verksamhet som skolans förväntas uppföra sig på ett enhetligt sätt överallt i landet och om något slags integrationstänkande mekaniskt påtvingas skolan.

Vi vill alltså med kraft motsätta oss en uppfattning av läroplanen som måste beskrivas som centraliserande, speciellt som läroplanen själv med rätta har en decentraliserad skola som ett viktigt mål.

I läroplanen står det visserligen att man skall sätta betyg i "de ämnen och ämnesgrupper som finns upptagna på högstadiets timplan". Men faktum är att anvisningarna är så kortfattade och summariska att det här krävs en komplettering och ett klargörande. Och eftersom Lgr 80 på intet sätt är någon verbalt inspirerad och evigt gällande föreskrift, så bör ett tillrättläggande ske med ledning av sunt förnuft, beprövad pedagogisk erfarenhet och med lyhördhet för den opinion som är allra närmast berörd av det, nämligen lärare och elever.

Därför anser vi att man redan nu bör slå fast den grundläggande pedagogiska friheten att välja att undervisa ämnesbundet eller övergripande, utan någon form av "dead line" 1986, för det är ju detta man kan befara döljer sig i propositionens formulering, som utskottet har godkänt.

Skolan behöver arbetsro, vilket har sagts också tidigare under debatten. Därför bör man redan nu kunna ange de förutsättningar som gäller för hur skolan skall påverkas av läroplanens intentioner.

En sådan förutsättning är att vi nu bestämmer oss för att det i en decentraliserad skola måste finnas utrymme för olika grader av övergripande undervisning inom och mellan ämnen och i olika moment, beroende på lärares och elevers individuella förutsättningar och önskemål. Vi bör bestämma oss för att detta också i fortsättningen, inte bara fram till 1986, skall kunna beskrivas i en glidande skala, från fullständig integration till undervisning i enskilda ämnen.

Enligt min mening ställer detta bestämda krav på betygsättningen. I en skola där enbart ämnesundervisning förekommer är naturligtvis det konsekventa att ge betyg i enskilda ämnen. I en skola där praktiskt taget alla ämnen är integrerade i SO och NO är det naturligt att man, om man så vill, tillämpar sammanfattande betyg.

Därför är det självklart att vi i vår partimotion framhäver vikten av att betygsättningen måste bestämmas av undervisningen. Eftersom vi vill att varje skola själv skall få bestämma graden av integration, måste den friheten också gälla valet mellan ämnesbetyg och sammanfattande betyg. Vi avvisar alltså förslaget om en omprövning av frågan efter 1986. Vi tycker att en sådan är onödig och att vi redan nu kan bestämma oss för hur vi skall ha det.

Det är bra att SÖ verkar som en pedagogisk inspirationskälla. Visst kan det behövas impulser till mer övergripande undervisning ibland. Däremot avvisar vi tanken att SÖ skulle tjäna som något slags riktkarl, efter vilken alla skolor i landet skulle ställa in sig i ledet.

Vi har i politisk enighet fattat beslut om en långtgående decentralisering av skolan, där ansvaret för utformningen av skolans arbete i arbetsplaner etc. öppnat nya och lovande möjligheter, naturligtvis inom den vida ram som läroplanen ger. Men säger man A får man också säga B. Säger man decentralisering, så är det inte bara fråga om ett honnörsord. Det måste innebära rätten för den enskilda skolan att utifrån egna förutsättningar bedöma när och i vilken utsträckning den vill använda sig av övergripande undervisning och därför också om det skall sättas sammanfattningsbetyg eller betyg i enskilda ämnen.

Herr talman! De krav som har framförts i centerns partimotion tillgodoses enligt min mening varken i majoritetens skrivning eller i reservationerna. Jag vill därför i vad gäller punkten 1, mom. 3, framställa ett särskilt yrkande, som har utdelats till kammarens ledamöter. Jag hemställer om bifall till detta yrkande, som har följande lydelse:

3. att riksdagen med avslag på motion 1982/83:581 yrkande 6 godkänner i proposition 1982/83:100 angivna beslut om undervisning och betygsättning i orienteringsämnen på grundskolans högstadium för tiden t. o. m. läsåret 1985/86 samt med bifall till motion 1982/83:756 och med anledning av proposition 1982/83:100 och motion 1982/83:967 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad nedan anförs om formerna för betygsättning efter läsåret 1985/86.

Den integration mellan olika orienteringsämnen som läroplanen förordar kan mycket väl genomföras med en bibehållen frihet att också i fortsättningen sätta betyg i enskilda ämnen.

Enligt proposition 1982/83:100 bil. 10 skall det nu gällande beslutet om möjlighet att sätta betyg i enskilda ämnen endast gälla t. o. m. läsåret 1985/86 då enligt propositionen en omprövning skall ske.

Det är angeläget att som det framhålls i motion 1982/83:756 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) det redan nu klargörs att några tvingande bestämmelser om s. k. blockbetyg efter denna tidpunkt inte kommer att utfärdas. Redan nu kan sägas ifrån att betyg i enskilda orienteringsämnen i fortsättningen skall kunna sättas liksom hittills. Den i propositionen föreslagna omprövningen blir därmed överflödig.

I fråga om möjligheterna att på grundskolans högstadium i fortsättningen och även efter läsåret 1985/86 sätta betyg i enskilda orienteringsämnen bör gälla vad som anförs i motion 1982/83:756.

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

Anf. 186 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Ämnet religionskunskap tas upp i två motioner. Motion 763 från centern, moderaterna och folkpartiet är undertecknad av styrelseledamöter i den kristna gruppen. I folkpartimotionen 1888 pekar vi på att ämnet enligt skolöverstyrelsens bedömning skall vara högt prioriterat vid fortbildningen av lärare. Då är det anmärkningsvärt – i det exempel som vi redovisar i motionen – att fortbildningsnämnden i Uppsala i sitt nyligen framtagna förslag inte tagit med kursen i religionskunskap inför nästa läsår. Man skulle kunna förstå detta ställningstagande, om det inte fanns några sökande till utbildningen. Så är emellertid inte fallet. Det kan nämnas att när det gäller höstens kurs, där man kunde ta in 16 studerande, har inte mindre än 46 lärare sökt till denna fortbildning.

Enligt de ansvarigas bedömning får tydligen religionskunskapen stå tillbaka för andra ämnen som data och matematik. Dessa ämnen är naturligtvis också viktiga. Men det är angeläget att alla ämnen får sitt utrymme, och då måste också hänsyn tas till det prioriterade ämnet religionskunskap.

Det är därför glädjande att representanterna för folkpartiet, centern och moderaterna i utskottet ställt sig bakom motionerna. Dessa motioner borde dock ha medfört en bredare anslutning, även om den nuvarande planeringsordningen inte gällt så lång tid. Jag är naturligtvis medveten om att det finns olika ansvarsområden. Skolstyrelsen har sin roll, skolöverstyrelsen har sin, och regeringen har sitt ansvarsområde.

När det blir så anmärkningsvärda resultat som i det här fallet är det rimligt att regeringen görs uppmärksam på detta för att kunna överväga de förändringar som erfordras. Den planeringsperiod som redovisas av utskottet är för lång.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 16.

I detta anförande instämde Börje Stensson, Elver Jonsson och Olle Grahn (alla fp).

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Mom. 1 (prioritering av kunskapsmålet)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 1 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 2 (anpassad studiegång)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Björn Samuelson, bifölls med acklamation.

Mom. 3 (betygsättning m. m. i orienteringsämnen på grundskolans högsta- dium)

I en förberedande votering biträdde det av Ulla Tillander under överläggningen framställda yrkandet med 48 röster mot 14 för reservation 4 av Jörgen Ullenhag. 229 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 3 av Per Unckel m. fl. med 74 röster mot 47 för det av Ulla Tillander under överläggningen framställda yrkandet. 172 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 75 för reservation 3 av Per Unckel m. fl. 56 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (nya regler för betygsättningen i grundskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 75 för reservation 5 av Per Unckel m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (utvärdering av enskilda samtal)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 6 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 7 (utvärdering av intagning till gymnasieskolan på höstterminsbetyget i årskurs 9)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 75 för reservation 7 av Per Unckel m. fl.

Mom. 12 (regler beträffande tillvalskurser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 13 (temastudier på grundskolans högsta- dium)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 2

Mom. 1 (skolöverstyrelsens övergångsorganisation)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Kerstin Göthberg m. fl., bifölls genom votering med upprensning.

Nr 108

Torsdagen den
24 mars 1983

*Vissa för skol-
väsendet gemen-
samma frågor*

Torsdagen den
24 mars 1983

*Täckning av mer-
kostnader för
löner och pensio-
ner m. m.*

Mom. 2 (skolinformatörer)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 136 för reservation 11 av Kerstin Göthberg m. fl.

Punkt 3

Mom. 3 (medelsberäkningarna avseende regionala planeringsråd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 14 av Per Unckel m. fl., bifölls med acklamation.

Punkt 8

Mom. 2 (skolledarutbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 15 av Kerstin Göthberg och Larz Johansson, bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 4 (personalutbildning i religionskunskap)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 135 för reservation 16 av Kerstin Göthberg m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

31 § Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:16 om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Punkterna 1–3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.

Anf. 187 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Mitt inlägg gäller täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m. som tas upp i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 16, till vilket vi i centern tillsammans med folkpartiet har avgivit ett särskilt yttrande.

Propositionen anvisar 3 miljarder kronor, vilket också är utskottets hemställan. Tidigare år har det varit vanligt att detta konto har haft belopp av en helt annan storleksordning. Nuvarande budgetår uppgår summan till en miljard kronor.

Täckningsanslaget förs varje år upp som ett rent schablonbelopp. Det utgör således ingen prognos över utfallet i lönerörelsen. Föredragande statsråd betonar i propositionen just detta förhållande.

Vi anser att det mot denna bakgrund är något oklart varför täckningsanslaget skall höjas med 2 miljarder kronor, eller rättare sagt med 200 %.

Vi vet att årets lönerörelse varit återhållsam, och vi anser att det inte förefaller rimligt att kostnaderna stiger med 8 % av den totala lönekostnaden

för statligt anställda budgetåret 1983/84.

Som vi vet innehåller budgetpropositionen vissa besparingsförslag. Så här i kvällens sena timme kan jag nämna ett besparingsförslag, det gäller statsbidragen till enskilda vägar som skall minska med 20 %. Det finns många områden som får känna på vad som menas med knapphetens kalla stjärna.

Att i detta budgetläge öka täckningsanslaget med 200 % kan tyckas vara alltför generöst.

Fru talman! Vi har dock avstått från att reservera oss i detta ärende därför att statens kostnader styrs av förhandlingsutfallet i avtalsrörelsen och inte av beräkningar för detta anslag. Men vi vill ändå markera vår uppfattning genom detta särskilda yttrande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 188 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Ingvar Karlsson i Bengtsfors hävdar att anslaget för täckning av merkostnader för löner och pensioner är för högt. Det är satt till 3 miljarder, medan centern hävdar att det räcker med 1,5 miljard.

Jag förstår varför centern hävdar detta. Det ingår i dess plan för att minska budgetunderskottet. Men detta är, som finansministern påpekade bl. a. i finansdebatten, en ren bokföringstransaktion.

Det är väl riktigt, som Ingvar Karlsson antydde, att man skulle kunna sätta anslaget till 1 000 kr. eller något av den faktiska summa som det gäller – lönerna blir ju vad de blir, och de medel som inte går åt går ändå tillbaka till statskassan och förbrukas alltså inte.

De beräkningar som ligger till grund för anslagsbeloppet är följande. Dels utgår man från lönerna i januari 1982, alltså ganska långt tillbaka, dels finns det överhängskostnader, dels får man räkna med förhandlingsutfallet beträffande 1983 års löner och förhandlingsutfallet beträffande 1984 års löner, dvs. för första halvåret. Man räknar med att lönenivån kommer att höjas med ungefär 9 % utöver myndighetsanslaget från januari 1982.

Lönesumman beräknas till ungefär 30 miljarder. 9 % på 30 miljarder blir omkring eller knappt 3 miljarder – det är alltså en ganska rimlig summa i förhållande till det utfall som kan bli. Och skulle det bli något över går pengarna tillbaka till statskassan.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 189 INGVAR KARLSSON i Bengtsfors (c):

Herr talman! Vi har inte alls räknat med att minska budgetunderskottet genom detta förslag. Denna summa finns inte alls med i vårt budgetalternativ.

Nr 108

Torsdagen den
24 mars 1983

Täckning av merkostnader för löner och pensioner m. m.

*Medelsanvisning
till jämställdhets-
ombudsmannen*

Vi har inte heller reserverat oss på den här punkten utan avgett ett särskilt yttrande, därför att vi vill markera att vi tycker att när det är så knappt om medel beträffande många andra anslag, bör man inte försöka överdimensionera.

R3STO10724.1S-

Fmtfil:SNPR

Punkt 1

32 § Föredrogs

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1982/83:17 Gemensamma frågor (prop. 1982/83:100 delvis)

1982/83:19 Anslag på tilläggsbudget II för täckande av underskott hos SIPU (prop. 1982/83:101 delvis)

Vad utskottet hemställt bifölls.

33 § Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:20 om anslag till Arbetsmarknadsdepartementet m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Punkt A 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt A 2

Medelsanvisningen till jämställdhetsombudsmannen

Anf. 190 KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Lagen om jämställdhet i arbetslivet trädde i kraft den 1 juli 1980. Då inrättades också den statliga myndighet, jämställdhetsombudsmannen, som fick ansvaret för lagens efterlevnad.

Under första halvåret 1980 behandlade JämO 100 ärenden och under 1981 213 ärenden. Under 1982 hade antalet ärenden växt till 308. Det har alltså skett en mycket stark ökning av ärendemängden. Enligt uppgift visar också utvecklingen under årets första månader på en fortsatt ökning. 16 fall har förts till arbetsdomstolen, och att det verkligen varit fråga om diskriminering på grund av kön förstår man när man vet att samtliga fall lett till fällande domar.

Med den här beskrivna utvecklingen av ärendemängden hos JämO är det svårt att förstå att regeringen inte kunnat bifalla myndighetens begäran om en ytterligare handläggare, och det är också förvånande att utskottsmajoriteten har samma inställning.

Jag skulle ha förstått det om det hade inneburit en extra belastning på den pressade statsbudgeten. Men det gör det inte. När utskottsmajoriteten

hänvisar till budgetläget är detta alltså fel och tydligen ett svepskäl som man hängt upp argumenteringen på. Det gäller helt enkelt en omdisponering av för det statliga jämställdhetsarbetet tillgängliga medel, som tidigare var avsatta för den parlamentariska jämställdhetskommittén och som alltså lösgjorts i samband med den omorganisation av jämställdhetsarbetet som redovisas i budgetpropositionen.

Jag har ingenting att invända mot omorganisationen i och för sig. Jag hade själv förberett den under min tid som jämställdhetsminister. I vissa avseenden hade jag kanske kommit att stanna för en något annan lösning, och den frågan kan det finnas anledning att komma tillbaka till när vi senare behandlar jämställdhetsfrågorna.

I ett avseende hade jag absolut valt en annan lösning. Jämställdhetsombudsmannen hade fått den välbehövliga resursförstärkning som begärts. Det hade kunnat ske inom ramen för de tillgängliga resurserna.

Det är ju välkänt att socialdemokraterna aldrig gillat jämställdhetslagen och inte heller jämställdhetsombudsmannen som myndighet. Jag kan bara se det ställningstagande som man gjort i utskottet som ett sätt att försvaga lagen och dess tillämpning. Jag tycker att det hade varit hederligare att säga detta rent ut i så fall. Nu säger utskottsmajoriteten att den nya organisationen ger möjligheter att effektivisera jämställdhetsarbetet. En sak är helt klar – den bidrar inte till att effektivisera jämställdhetsombudsmannens arbete och göra det möjligt för myndigheten att på ett bättre sätt fullgöra de växande uppgifter som lagen ålägger den. De uppgifterna kan nämligen inte någon annan fullgöra. Det är uppgifter som jämställdhetsombudsmannen har fått enligt lagen.

Herr talman! Centern och folkpartiet har med anledning av motionsyrkanden från båda partierna i reservation till det betänkande vi nu behandlar yrkat att jämställdhetsombudsmannen får den begärda förstärkningen med en handläggare. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Anf. 191 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! Under första delen av 1970-talet inrättade den dåvarande socialdemokratiska regeringen en jämställdhetsdelegation direkt under statsministern. Detta var en markering av jämställdhetsfrågornas politiska betydelse.

Den borgerliga regering som tillträdde 1976 avvecklade delegationen och inrättade en parlamentarisk jämställdhetskommitté med ett särskilt kansli.

Den socialdemokratiska regeringen har nu avskaffat kommittén och återfört arbetet med jämställdhetsfrågorna under den politiska ledning som utövas av regeringen.

För att bättre förankra jämställdhetsarbetet i samhället har ett jämställdhetsråd inrättats med representanter från kvinnoorganisationerna, de politiska partierna, arbetsmarknadens parter och folkrörelserna.

En delegation för jämställdhetsforskning är också under bildande.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda om den nya organisationen

Torsdagen den
24 mars 1983

*Medelsanvisningen
till jämställdhets-
ombudsmannen*

samt med beaktande av det rådande budgetläget yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 192 KARIN ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Christer Skoog talar om andra saker än det frågan gäller. Jag sade i mitt inlägg att det kan finnas anledning att komma tillbaka till organisationen som sådan.

Vad det nu gäller är bara huruvida jämställdhetsombudsmannen skall ha en ytterligare tjänst av de samlade resurser som finns för det statliga jämställdhetsarbetet. Den frågan berörde Christer Skoog över huvud taget inte.

Det är ganska förvånande att man ägnar sig åt historieskrivning i stället för det frågan gäller. Det är också oerhört underligt att majoriteten inte kunnat gå med på den välbehövlige förstärkning som jämställdhetsombudsmannen har begärt.

Anf. 193 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Jag tror att det är nödvändigt att ha historien som bakgrund när man blickar framåt. Jag tycker att det finns all anledning att låta den nya organisation som man inrättat arbeta en tid. Man har gett de här frågorna den dignitet de bör ha. Låt oss först titta på detta. Sedan kan vi återkomma. Vi bör också utvärdera jämställdhetsombudsmannens arbete. Det tror jag också att vi kan vara överens om, Karin Andersson.

Anf. 194 KARIN ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill ställa en fråga direkt till Christer Skoog: Är avsikten att avveckla jämställdhetsombudsmannens arbete? Det verkar så nu. Detta har inte alls att göra med den organisation som fastställts, utan frågan är om man skall förse jämställdhetsombudsmannen med de resurser som myndigheten behöver för att kunna bedriva sitt arbete i enlighet med den lag som vi har antagit.

Anf. 195 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Vi har inte alls för avsikt att avveckla jämställdhetsombudsmannen, men det är klokt att göra en utvärdering av arbetet. Vi har tagit fram jämställdhetsarbetet i rampljuset och gett det den dignitet det bör ha i samhället.

Tredje vice talmannen anmälde att Karin Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 196 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I regeringens budgetförslag anslås totalt ca 15,5 miljarder kronor till de olika verksamheter och områden som lyder under arbetsmarknadsdepartementet. Av de miljarderna vill regeringen avsätta 1 913 000 kr. till jämställdhetsombudsmannen. Nästan 2 miljoner av 15,5 miljarder. Man

kan närmast säga att det handlar om småslantar. Det kan också uttryckas så att det rör sig om en åttandedels promille. Och den storleken stämmer inte helt med de högtidliga uttalandena i propositionen om att jämställdhetsarbetet skall drivas vidare med kraft.

Från folkpartiets sida har vi kämpat under många år innan vi till sist lyckades övertyga även övriga partier om behovet av både jämställdhetslagen och en jämställdhetsombudsman. Verkligheten har visat att vi hade rätt. Nu vill vi slå vakt om den lagen och dess tillämpning genom att vara med om att yrka bifall till en begärd ekonomisk förstärkning. Regeringen och utskottsmajoriteten gnetar med anslaget till den myndighet som skall bevaka lagens efterlevnad.

Enbart under jämställdhetsombudsmannens två första verksamhetsår har hon haft nära 700 ärenden, som främst gällt diskriminering på grund av kön eller brister i arbetsgivarens åtgärder för att främja jämställdhet på arbetsplatser. Ärendehanteringens är arbetskrävande. Det är ofta fråga om både skriftväxling och överläggningar liksom även arbetsplatsbesök.

Enligt lagen skall ombudsmannen i princip bara föra talan i diskrimineringsstämningar, där det gäller frågor av principiell betydelse, och hon skall inte göra det om facket för talan åt sin medlem. Men de fackliga organisationerna har i stor utsträckning avstått från att biträda sina medlemmar i sådana tvister, och därför har ombudsmannen måst föra talan i ett relativt stort antal mål, trots att strävan i allmänhet är att åstadkomma förlikning. Men processer innebär alltid en tung arbetsbelastning, och samtidigt är det viktigt att ett mål inte fördröjs i onödan därför att ombudsmannen inte har tillräckligt med personal.

När jämställdhetsombudsmannen därför i sin anslagsframställning har begärt medel till ytterligare en handläggare och faktiskt kunnat visa att antalet ärenden ökar, liksom ärendebalansen, har vi från folkpartiet och centern ansett det ganska rimligt att biträda en sådan hemställan.

Jag skulle vilja tillägga, herr talman, att även om vi på denna punkt skiljer oss i synen på hur mycket det skulle behöva kosta, är den allmänna attityden i övrigt inom utskottet visavi insatser för jämställdhetsarbetet ändå positiv. Ett uttryck för detta kan vi utläsa ur utskottets betänkande, där utskottets alla ledamöter inkl. moderaterna mycket bestämt tar avstånd från den moderata motionen 825. Man vänder sig mot motionärens sätt att värdera jämställdhetsarbetet och avstyrker motionen. I motionen sägs nämligen att jämställdhetsarbetet skall betraktas såsom "en form av onödig lyxkonsumtion som vi i nuvarande ekonomiska läge inte har råd med". Denna motion avstyrker vi alltså och tar för givet att kammaren följer vårt råd.

När det gäller anslaget, herr talman, tycker vi att det vore rimligt att Sveriges riksdag på detta område hjälper till och gör en liten insats för jämställdhetsarbetet. Statsfinansiellt är beloppet försumbart, men för verksamheten är det ytterst betydelsefullt att få medel till ytterligare en handläggare. Menar vi allvar med vårt tal om att vi vill främja jämställdhetsarbetet, får det också kosta dessa kronor.

Nr 108

Torsdagen den
24 mars 1983

*Medelsanvisningen
till jämställdhets-
ombudsmannen*

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation som är fogad till betänkandet nr 20.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 59 för reservationen av Karin Andersson m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

33 § Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:20 om anslag

34 § Föredrogs

Civilutskottets betänkande

1982/83:14 Anslag till bostadsdepartementet m. m. (prop. 1982/83:100 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

35 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid ett senare sammanträde.

36 § Anf. 197 TREDJE VICE TALMANNEN:

På morgondagens föredragningslista upptas skatteutskottets betänkande 29 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

37 § Kammaren åtskildes kl. 23.47.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert